ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، ھېكايە، شېئىر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

لىتىپ ئابدۇقادىر

كەچمىش — كەچۈرمىشلىرىم

1. تۇغۇلغان مەھەللەم

ئەقلىمگە كەلسەم، بىزنىڭ ئائىلىدە ئۈچ جان — چوڭ ئانام توختىنىياز خېنىم، ئانام پاتەمخان ۋە مەن بار ئىكەنمىز. بىزنىڭ ئۆي خوتەن شەھرىنىڭ «ئات بازىرى» مەھەللىسىدە (كونا 3 ـ چوڭ ئىشلەپچىقىرىش ئەترىتى)، خوتەن ـ قاراقاش چوڭ يولىنىڭ بويىدا، بۇ گۈنكى «گۈلباغ سودا بازىرى»نىڭ شىمالىدىكى «كۆك ئات بازىرى» ۋە ۋىلايەتلىك ئەدلىيە ئىدارىسىنىڭ ئورنىغا توغرا كېلىدىغان مەھەللىدە ئىكەن. ئۆيىمىزنىڭ ئالدىدىن خوتەن ـ قاراقاش يولى كېسىپ ئۆتەتتى. يولنىڭ ئىككى تەرىپى ئېگىز، يول كەلكۈن پەيتىدە كەتكەن يارغا ئوخشايتتى. مەھەللە ئۆيلىرى ئاشۇ يارغا ئوخشايدىغان چوڭقۇر يولنىڭ ئىككى تەرىپىدە قاتار ـ قاتار تىزىلىپ تۇراتتى. يولنىڭ جەنۇبىدا قوشنىلىرىمىز — رابىخان سىكرىتار، ئايىمخان جۇرنى، ئاللا بەردى ئاخۇن قالماق، تۇرسۇننىياز ئاخۇن تورچى، ياسىن ئاخۇن ئۆپكىچى، مەتروزى ئاخۇن ياماقچى قاتارلىقلار ئىدى، شىمالدا ئىمىن بەگ ھاجىم، مەتىمىن توختى (تارىخچى ئادەم ئىدى)، جۇمە ئاخۇن، ھەمراخان ... قاتارلىقلارنىڭ ئۆيلىرى بار ئىدى. يولنىڭ شىمالىدىكى ئۆيلەرنىڭ ئالدىدىن «گۈلباغ ئۆستەڭ»دىن ئايرىلىپ چىققان بىر كىچىك ئېرىق ئېقىپ تۇراتتى. چوڭ يولدىن 2 ـ 3 مېتىر ئېگىز بولغاچقا، يولغا يار كېتىشكە ئاز قالغان تۇراتتى. «ئات بازىرى» مەھەللىسىدىكى كىشىلەر، گۈللۈكلىرىنى سۇغۇرۇش ئۈچۈنمۇ، كىر ـ قات يۇيۇش، ئىچىش ئۈچۈنمۇ ئاشۇ ئېرىقنىڭ سۈيىنى ئىشلىتەتتى. مەھەللىدىكى دەڭگىرەك يىگىتلەرنىڭ «گۈلباغ ئۆستەڭ»نىڭ سۈيىنى ئىچىپ چوڭ بولغان ئوغۇل بالا بىز، دەپ ھۆرمەپ يۈرىشىمۇ شۇ سەۋەبتىن ئىدى.

بىزنىڭ ئۆي يولنىڭ جەنۇبىدا ئىدى. ئۆيىمىزنىڭ ئارقىسىدا — ھازىرقى «گۈلباغ سودا مەركىزى»نىڭ شىمالىي ئىشىكى ئالدىدىن «ئورمانچىلىق باشقارمىسى» ئالدىدىكى دوقمۇشقىچە تۇتاش كەتكەن قەۋرىستانلىق — مازار بار ئىدى. «توغراق مازار» دەپ ئاتىلاتتى. «توغراق مازار»نىڭ جەنۇبىدا خەلق مەيدانى، ئۇنىڭ شەرقىدە «قىزىل يۇلتۇز كۇلۇبى»، «خەلق كۇلۇبى» دەپ ئاتىلىدىغان ئىككى كۇلۇپ بار ئىدى. «قىزىل يۇلتۇز كۇلۇبى» شۇ شىسەي ۋاقتىدا «ئۇيغۇر ئۇيۇشمىسى» تەرىپىدىن سېلىنغان بولۇپ، خوتەن شەھىرىگە نىسبەتەن خېلىلا زامانىۋى، ئۆلچەملىك قۇرۇلۇش ئىدى. كېيىنكى چاغلاردىمۇ كىنو ۋە كونسېرتلار قويۇلۇپ تۇراتتى. (بۇ كۇلۇب 1974 ـ يىلى كۆيۈپ كەتتى).

مەن ئەنە شۇ «ئات بازىرى» مەھەللىسىدە، «خەلق مەيدانى» ۋە «قىزىل يۇلتۇز كۇلۇبى» ئەتراپىدا ئويناپ يۈرۈپ چوڭ بولدۇم. ئۇ چاغدىكى ئويۇنلىرىمىز ئاساسەن «مۆكۈشمەك»، «دۇم ـ دۇم» دېگەندەك ئىپتىدائىي بالىلار ئويۇنلىرى ئىدى. ئۇيۇن بولۇپمۇ ئاخشاملىرى بەك قىزىزىيتتى. بىر كۈنى ئاخشام، سۈتتەك ئايدىڭدا ئويناۋاتقان بالىلار — ھەممىمىز ئاسمانغا قاراشتۇق. بىر تۇيقا ئوخشاش يۇمۇلاق نەرسە كۆچلۈك نۇر چېچىپ، جەنۇبتىن شىمالغا ئۆتۈپ كەتتى. ئۇ نەرسىنىڭ چوڭلىقى كۆتەك ھارۇنىنىڭ چاقىسىغا، چېچىلىپ چىققان نۇر ئۇنىڭ گۈگۈسۈنلىرىغا ئوخشايتتى. ئاشۇ نۇرلۇق نەرسە، تا ھازىرغىچە ئېسىمدىن چىققىنى يوق. ئاشۇ

نۇرلۇق تۇچقۇ بۇگۈنكى زامانىدا رىۋايەت قىلىنىۋاتقان «ئۇچار تەخسە» (OFU) مىكىن دەپ گۇمانلىنىمەن. بەلكىم ئۇ باشقا نەرسە بولىشىمۇ مۇمكىن. بەلكىم كېچىسى ئۇچقان ئايروپىلان بولىشىمۇ مۇمكىن. ئەمما ئاشۇ نەرسە، تا ھازىرغىچە ئېسىمدىن چىققىنى يوق ...ئۇ چاغلاردا «ئات بازىرى»نىڭ شەرقى تەرىپىدە، ھازىرقى «ئۇچ بۇرجەك باغچا»نىڭ شىمالى، شەرقى بۇرجىكى ئورنىدا بىر ئازما بار ئىدى. «گۈلباغ ئۆستەڭ»نىڭ سۇيى ئازمىنىڭ غايەت يوغان نوردىن شاقىراتما ھاسىل قىلىپ ئازما ئالدىدىكى گۈمغا چۈشەتتى. كەڭ ۋە چوڭقۇر گۈمدا سۇ بۇزغۇنلاپ، قاينام ھاسىل قىلىپ تۇراتتى. بىز ـ «ئات بازىرى» مەھەللىسىدىكى بالىلار ئاشۇ گۈمدا سۈغا چۆمۈلۈپ ئويناينىتۇق. ئازمىنىڭ ئۈستىدىن چوڭ قۇر گۈمغا موللاق ئېتىش بەك كۆڭۈللۈك بولاتتى.

ئۇ چاغلاردا خوتەن شەھرىنىڭ ئىچىدە قەبرىستانلىق ـ مازار بەكمۇ تولا ئىدى. مەھەللىمىزنىڭ غەربىدە، بۇگۈنكى قاناتاش باشقارمىسى ۋە 7 ـ ترانسفورت شىركىتى ئورنىدا «لېچىن ئاتا مازىرى» بار ئىدى. بۇ قەبرىدا تىلغا ئالغان ئازمىنىڭ شەرقىدە ـ ھازىرقى «تېببىي مەكتەپ» ئورنى ۋە «مۇنچا كوچىسى» ئەتراپلىرىمۇ مازارلىق ئىدى. شەھەر ئىچىدە مازار ـ قەبرىستانلىقنىڭ تولىلىقى ئادەمگە «شەھىدانە خوتەن» دېگەن ھېلىقى قەدىمىي سۈپەتنى ئەسلىتەتتى.

يۇقىرىدا تىلغا ئالغان ئازمىنىڭ ئەتراپىدىن ئىلگىرىكى چاغلاردا «كونا شەھەر» تەرەپكە ـ ھازىرقى «چۇققۇر بازار» تەرەپكە بىر قېتىم يار كەتكەن بولسا كېرەك. ئاشۇ يەردە ـ ھازىرقى ئات بازىرى مەسچىتى ئالدىدىن شەرقە سوزۇلغان بىر چوڭقۇر يار پەيدا بولغانىدى. كېيىنچە ئاشۇ يارنىڭ ئىككى قاسنىقىدىن گەمە كولاپ ئولتۇرىدىغان تىجمەللەر پەيدا بولدى. ئۇلار توپلىشىپ نەشە چېكەتتى، جەدەل ـ ماجراغا ئامراق ئىدى. ئەلۋەتتە ئۇلارنىڭ ئارىسىدا تۇرسۇن ئاخۇن ساۋاتلىق، روزاخۇن مەشرەپ، قۇربان ئاخۇن خاكسار، مەمتىمىن قوگۇر باش، تۇرسۇن ئاخۇن سودىگەر قاتارلىق داڭلىق ئەلنەغمىچىلەرمۇ بار ئىدى. ئاشۇ يار بويىدا ئولتۇراقلاشقان كىشىلەرنىڭ جەدەل ـ ماجراغا ئامراق لىقىدىنمۇ ياكى باشقا سەۋەب بارمۇ، ئاشۇ مەھەللە كېيىنكى چاغلاردا «قورچاق لەڭگىرى» دەپ ئاتالدى. تېخىمۇ كېيىنكى چاغلاردا بۇ مەھەللىمۇ «ئات بازىرى» مەھەللىسىگە قوشۇلۇپ كەتتى. ھازىر غەربتە «ئۇزۇن يوللۇق بېكەت»تىن شەرقتە «قورچاق لەڭگىرى»گىچە، جەنۇبتا ـ «ئۇچ بۇرجەك باغچا»نىڭ جەنۇبىدىن شىمالدا خوتەن دارىلمۇئەللىمىن (ھازىرقى مائارىپ ئىنىستىتۇتىنىڭ ئورنى بولۇپ قالدى) مەكتىپىنىڭ ئەتراپىغىچە ـ ھەممە يەر «ئات بازىرى» دەپ ئاتىلىدىغان بولدى. مەن خوتەن شەھرىنىڭ ئاشۇ «ئات بازىرى» مەھەللىسىدە تۇغۇلدۇم ۋە ئۆسۈپ چوڭ بولدۇم.

2. ئانام ۋە چوڭ ئانام

ئەقلىمگە كەلگەندە، چوڭ ئانام توختىنىياز خېنىمنىڭ سۆزلەپ بېرىشىچە، ئۇنىڭ دادىسى نۇراخۇن ئۇستام ئاشپەز بولۇپ، ئەسكىرى سېپىلىنىڭ ئىچىدە ئۆز ۋاقتىنىڭ ئامبال ـ دوتەيلىرىگە تاماق ئېتىپ خىزمەت قىلىدىكەن. چوڭ ئانام توختىنىياز خېنىممۇ ئاشۇ سېپىل ئىچىدە تۇغۇلغان ئىكەن. ئاشۇ نۇراخۇن ئۇستىنىڭ ئۇيغۇر ھۈنىرى بولغاچقا، ئاستا ـ ئاستا بېيىپ، يەر ـ زېمىنلىك، كاتتا ئايۇان ـ سارايلىق بولغانمۇ ياكى بىرەر يېغىلىق ـ توپىلاڭ ۋاقتىدا ئاشۇ ئامبال ـ دوتەيلەرنىڭ ئالتۇن ـ كۈمۈشلىرى ئۇنىڭ قولىغا چۈشكەنمۇ، ئىشقىلىپ كېيىنكى ۋاقىتلاردا ئۇلار بېيىپ كېتىپتۇ. ھازىرقى «مۇنچا كوچىسى» نىڭ شىمالىي تەرىپىدىن يەر سېتىۋېلىپ كاتتا ئايۋان ـ سارايلارنى سالىپتۇ. گىلەم، ئەتلەس، شايى، كىمخاپ توقۇيدىغان كارخانىلارنى ماگدۇرۇپتۇ. چوڭ ئانام توختىنىياز خېنىم كوچىغا چىقسا بېشىغا ئالتۇندىن ئۇتۇغات تاقاپ، پۇتىغا ئالتۇن كەش كىيىپ چىقىدىكەن. ئەتراپىدا دېدەك ـ خىزمەتچىلەر پېشىنى كۆتۈرۈپ ماگدىكەن. توختىنىياز خېنىم دېسە خوتەن شەھىرىدە بىلمەيدىغان ھېچكىم يوق ئىكەن ...چوڭ ئانامىلارنىڭ ئاشۇ كاتتا ئۆيلىرى ۋە كارخانىسى ھازىرقى «شەھەر قۇرۇلۇش ئىدارىسى»نىڭ، يەنى 1950 ـ يىللارنىڭ ئاخىرىدىكى، يېڭى ئاپتوبۇس قاتنىغان چاغلاردىكى ئاپتوبۇس بېكىتىنىڭ ئورنىدا ئىكەن. كېيىن ئىشلار نۇراخۇن ئۇستامدىن چوڭ ئانام توختىنىياز خېنىمغا قالغاندا، ئۆزگىرىش بوپتۇ. كارخانىلار توختاپتۇ. ئائىلە ئەھۋالى ئاستا ـ ئاستا يامانلىشىشقا باشلاپتۇ. مۇشۇنداق ئەھۋالدا چوڭ ئانام توختىنىياز خېنىم ئۇ يەردىكى يەر ۋە ئۆيلەرنى سېتىۋېتىپ، ھازىرقى «ئات بازىرى مەسچىتى» نىڭ شىمالىي تەمى يېنىدىن يەر سېتىۋېلىپ، 21 ئىغىز ئۆي سالىپتۇ ۋە شۇ يەرگە كۆچۈپ كەپتۇ. يەنىمۇ كېيىنرەك ئۇ يەر ئەينى چاغدىكى خوتەن دارىلمۇئەللىمىن مەكتىپىگە قېتىلىپ

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇنىكودچە ماقالە قەدىمىي تىلىمىز ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

كەتكەچكە، مەن باشتا تەسۈرلىگەن خوتەن ـ قاراقاش چوڭ يولى بويىغا كۆچۈپ كەلگەنىكەن. بۇ چاغلاردا چوڭ ئانام نامراتلىشىپ، ئەسلىدىكى قۇرۇ جايى بولغان، كېيىنكى بېكەتنىڭ ئالدىدا گازىر ـ پۇرچاق سېتىپ جان ساقلايدىغان ئەھۋالغا قالغانىكەن.

ئەمدى گەپنى ئانام پاتەمخانغا يۆتكەيلى. ئانام 1937 ـ يىلىدىمۇ ياكى 1938 ـ يىلىدىمۇ، چوڭ ئانىلارنىڭ ئاشۇ كونا بېكەتنىڭ ئورنىدىكى قورۇ ـ جايىدا تۇغۇلۇپتۇ. ئۇ چاغلار چوڭ ئانىلار كاتتا باي سانىلىدىغان چاغلار بولغاچقا، ئانامنى دېدەك ـ خىزمەتچىلەر يەرگە تەككۈزمەي يۇرۇپ چوڭ قىلىشىپتۇ. ئۇ يالغۇز قىز بولغاچقا، بەكمۇ ئاتۇئار ئىكەن. ئانام ئەتىۋارلىغانلىرىغا لايىق تولىمۇ گۈزەل، خۇشخۇي، پاكىز، زىرەك بىر قىز بولۇپ ئۆسۈپ يېتىلىپتۇ. ئۇ نەرسە ـ كېرەك سېتىۋېلىش ئۈچۈن بازارغا چىقسا ياكى توي ـ تۇكۇنلەرگە بارسا، پۈتكۈل ئادەم ئىش توختۇتۇپ ئۇنىڭغا قاراپ قالىدىكەن. ئۇنىڭ گۈزەللىكىدىن ھەيرانۇھەس بولۇپ، ياقا چىشلىشىدىكەن. مەن «قىسسەسۇل ئەنبىيا» دىكى زۇلەيخا تەسۋىرى، نېم شېھىت قەلەمىدىكى «شەھرىيار مەلىكىسى» شېرىن تەسۋىرى ئانامغا ماس كېلىدۇ دەپ قارايمەن. بارچە ئادەمنىڭ ئانىسى ئۆزىگە ئوخشاپ، ئەمما مېنىڭ ئانام بارچىگە ئوخشاپ كەتكەن. ھەممە ئادەمنىڭ ئانىسى ئۆزىگە خۇشخۇيدۇر، ئەمما مېنىڭ ئانام پۈتۈن شەھەرگە خۇشخۇي ئىكەن. ھەممە ئادەمنىڭ ئانىسى ئۆزىگە پاكىزدۇر، ئەمما مېنىڭ ئانام قۇياش نۇرىدەك، ئانا سۈتىدەك پاكىز ئىكەن، ھەممە ئادەمنىڭ ئانىسى ئۆزىگە زىرەپتۇر، ئەمما مېنىڭ ئانام قار مەلىكىدىنمۇ بەكرەك زىرەپ ئىكەن ...ئېسىمدە، ئانام تاغدا ئورنىدىن تۇرۇپ ناماز‌دىن كېيىنلا ھويلا ـ ئارامنى پاك ـ پاكىز تازىلاپ چىقاتتى، ئىشىك ـ دېرىزە، ئۆي جاھازلىرىنى بىرىنى قويماي سۈرتۈپ چىقاتتى. بۇ ئىشنى ھەركۈنى تەكرارلايتتى. بۈگۈن تۇرۇپ تۇرسۇن، ئەتە بىراقلا تازىلاي دېمەيتتى. ئانام ھويلا ـ ئارام، ئۆي ئىچىگىلا ئەمەس، ئۆزىگىمۇ چاڭ قوندۇرمايتتى. دائىم پاكىز ۋە گۈزەل يۈرەتتى. ھەممە ئادەمنىڭ ئانىسى ئۆزىگە ئامراقتۇر، ھەممە ئادەمنىڭ ئانىسىنىڭ گېپى ئۆزىگە ئۆزدۇر. ۋاھالەنكى، مېنىڭ ئانام ئارقامدىن گويا سايەمدەكلا ئەگىشىپ يۈرەتتى. ئاغزىدىن «جان بالام، جېنىم قوزام، لىتىپجان بالام» دېگەن سۆز چۈشمەيتتى. ئۇنىڭ مېنى بەرھەر قېتىم دۇشكەللىگىنى ۋەياكى مېنى بەرھەر قېتىم ئەيىپلىگىنى ئېسىمدە يوق. سەت گەپلەر بىلەن تىللاشنى بولسا، ئۇ ئەسلا بىلمەيتتى...

كونىلاردا: «يالغۇز قىز بەختسىز بولۇپ قالىدۇ»، «گۈزەل ئايال بەختسىز چىقىدۇ» دېگەن گەپلەر بارغۇ، بۇ بەلكىم ئاتا ـ بوۋىلىرىمىزنىڭ ئۇزۇن يىللىق ھايات تەجرىبىلىرىدىن چىقارغان يەكۈنى بولۇشى مۇمكىن. ئۇنىڭغا چوڭقۇر ۋە سىرلىق ھايات ھەقىقىتى يوشۇرۇنغان بولۇشى مۇمكىن. ئانام بەختسىز چىقىپ قاپتۇ. چوڭ ئانامنىڭ سۆزلەپ بېرىشىچە، مەن تۇغۇلۇپ ئالتە ئايدىن كېيىنلا ئاتا ـ ئانام ئاجرىشىپ، ئانام يالغۇز قاپتۇ. گۈزەل چوكان ئۆستىدىن، تۇل ئايال ئۆستىدىن نېمە پىتنىلەرنى تېپىشمايدۇ جەمئىيەت؟ دېققەت بىلەن نەزەر سالساڭ، جەمئىيەت دېگەن ئاشۇ چاچقۇن ئۇيۇشمىنىڭ ھەممە پائالىيىتى گۈزەللەر ۋە تۇل چوكانلار ئۈستىدىن گەپ تېپىش، ئىغۋا توقۇش، غەيۋەت قىلىش ئىكەنلىكىنى ھېس قىلىسەن. گويا ئۇلارنىڭ باشقا ئىشى يوقتەك. ئانام ئاشۇ پىتنە ـ ئىغۋا، غەيۋەت ـ شىكايەتلەرگە چىداشقا مەجبۇر بولۇپتۇ. چۈنكى، ئۇنىڭ يېنىدا مەن بار ئىكەنمەن. ئۇنىڭ ئەس ـ يادى مېنى قارغا قېتىشتا ئىكەن. ئەمما ئىغۋاچىلار بۇنىڭغىمۇ يول قويماپتۇ. ئانامنىڭ بېشىغا تېخىمۇ ئېغىر قارا قىسمەت يوپۇرۇلۇپ كەپتۇ. 1966 ـ يىلى كۈزدە، «مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى» دېگەن سىياسىي ھەرىكەت راسا غالجىرلاشقان چاغدا، «تۆت كونا»نى يوقىتىش شۇئارى بىلەن قۇتراتقىلغان «قىزىل قوغدىغۇچى»لار خوتەن كوچىلىرىدا ئىنسان كۆزى كۆرمىگەن ۋە قۇلىقى ئاڭلىمىغان قورقۇنۇچلۇق ۋەزىيەت پەيدا قىلدى. كىشىلەرنىڭ ساقال ـ بۇرۇتلىرىنى يۇلۇپ، چاچلىرىنى كەستى. كاستيۇم ـ بۇرۇلكىلىرىنى، ئىشقىلىپ قايرىما ياقىلىق بولغانلىكى كىيىملەرنىڭ ھەممىسىنى يىرتىپ، كۆيدۈرىدى. ئېگىز پاشنا بەتىنكىلەرنى چاقتى، ئالتۇن ـ كۆمۈشتىن ياسالغان زىرە ـ ھالقىلىرىنى بۇلىدى. شەھەرنىڭ ئەڭ گۈزەل قىز ـ چوكانلىرى بىلەن ئەڭ بەرنا، نوچى يىگىتلىرىنى كوچىغا سۆرەپ چىقىپ، يۈزىگە قارا سوۋاپ سازايى قىلدى. ئاشۇ كوچىلارغا سۆرەپ چىقىرىپ، سازايى قىلىنغان بەش ـ ئالتە يۈز كىشى ئىچىدە مەتنىياز روزى، تۇنىسا قۇربان، ئابدىقادىر قەييۇم، مەمتىمىن ئاخۇن قورساق، مۇتەيتەي، ئاتىكەخان ئۇرۇغچى، مەينىساخان ۋە مېنىڭ ئانام پاتەمخانلارمۇ بار ئىدى. ئانام ئىنسان بالىسى ئۈچراپ باقمىغان خورلۇقلارغا دۇچ

NEW JADE LITERATURE

كەلدى. ئاھ، ئۇنداق دەھشەتلىك كۈنلەرنى ئەسلىسە، ئادەمنىڭ يۈرەك ـ باغرى سۇ بولۇپ كېتىدۇ. ئادەمنىڭ كۆزىدىن ياش ئەمەس، قان بۇلۇقلاپ ئاقىدۇ ... ئاشۇ قاباھەتلىك كۈنلەر ئانىلارنى خورلاش بىلەنلا بولدى قىلمىدى. ئۇلارنى يەنە كېرىيە ئەمگەك بىلەن ئۆزگەرتىش مەيدانىغا يالاپ ئاپىرىپ تۇرمىگە تاشلىدى. شۇ كۈنلەردە بىز ئانامغا ھېچقانداق ياردەم كۆرسىتەلمىدۇق. باشقا ئائىلىلەرمۇ ياردەم كۆرسىتەلمىدى. ياردەم كۆرسەتكىلى بولمايتتى. تاماق ئاپارساڭ ياكى سۈرۈشتۈرۈپ بارساڭ، سېنىمۇ بىللە سولاپ قويۇشتىن يانمايتتى. چوڭ ئانام كۈن بويى بەختى قارا قىزى ئۈچۈن يىغلايتتى. كۆزىدىن ياش قۇرىمايتتى. مەن بەكلا كىچىك بولغاچقا، مېھرىبان ئانامنىڭ بېشىغا كەلگەن ئاشۇ قارا كۈنلەرنى زادىلا ھېس قىلمىغان بولۇشۇم مۇمكىن. ئانام بىچارە ئۇ يەرلەردە يەنە نېمە خورلۇقلارنى، نېمە مۇشەققەتلەرنى تارتتى؟ بىلمىدۇق. ئەمما 1967 ـ يىلىنىڭ بېشىدا مۇدھىش خەۋەر ـــ ئانامنىڭ ئۆلۈم خەۋىرى يېتىپ كەلدى. ئۇ، شۇ يىلى رامىزاننىڭ 17 ـ كۈنى ئىدى. چوڭ ئانام توختىنىياز خېنىمنىڭ «ۋاي بالام، ۋاي بالام، ۋاي بالام» دەپ ھازا ئىچىپ كېرىيىگە ماڭغانلىقى ھەممۇ ئېنىق ئېسىمدە. 4 ـ 5 كۈن ئۆتمەي يەنە مۇدھىش خەۋەر كەلدى. ئانامنى دەپنە قىلىش جەريانىدا چوڭ ئانام زادىلا بەرداشلىق بېرەلمەپتۇ. قىزىنىڭ دەردىدە ھوشىدىن كېتىپ يېقىلىپ قاپتۇ ...ئەمدى قىسمەتنىڭ زۇلۇم تېغى مېنىڭ بېشىمغا يېقىلغانىدى. ئەمدىلا 14 ياشقا كىرگەن مېنى قوشنىلار كېرىيىگە يولغا سېلىپ قويۇشتى. خۇداغا شۈكرى، تېخى جاھاندا يۈمشاق كۆڭۈل ئادەملەر تۆگەپ كەتمىگەنىكەن. ئۇلار قىزى دەردىدە لەخته ـ لەخته بولغان چوڭ ئانامنى دوختۇرخانىغا ئەكىلىپ قويغانىكەن. شۇ يەردە مەلۇم بولدىكى، چوڭ ئانام قىزىنىڭ جەستىنى كۆرۈپ مىڭ ئۆلۈپ، مىڭ تېرىلىپتۇ. نەچچە قېتىم ھوشىدىن كېتىپتۇ. ئاخىرى بىھوش بولۇپ ئۇرنىدىن زادىلا تۇرالماپتۇ. دوختۇرلار-نىڭ ئېيتىشىچە، چوڭ ئانامنىڭ مېڭىسىگە قان چۈشۈپتۇ. پۈت ـ قوللىرى باسماس، تۇتماس بولۇپ قاپتۇ. ساقىيىشتىن ئۈمىد يوق ئىكەن. چوڭ ئانام كېرىيىدىكى دوختۇرخانىدا 10 ـــ 15 كۈندەك ياتتى. ئاستا ـ ئاستا ھوشىغا كەلدى. لېكىن يەنىلا پالەچ ئىدى. پات ئارىدا سا-قىيىشتىن ئۈمىد يوق ئىدى. دوختۇرلار ئۆيگە ئەكىتىپ بېقىشىمنى ئېيتتى. شۇنداق قىلمايمۇ بولمايتتى. دوختۇرخانىدا يېتىۋېرىشكە نەدە پۇل؟ ئاخىرى قىزى دەردىدە يېقىلغان چوڭ ئانامنى خوتەنگە قايتۇرۇپ كەلدىم. گۈزەل، خۇشخۇي، پاكىز، زېرەك، مېھرىبان ئانا-مىڭ جەستى ئاشۇ ئەمگەك بىلەن ئۆزگەرتىش مەيدانىدا قالدى. ناتونۇش، ياقا يۇرتنىڭ سوغۇق تۇپرىقىدا قالدى. 14 ياشلىق كىچىك ئوغۇلنىڭ قولىدىن نېمە كەلسۇن؟

ئەمدى مەن لەخته ـ لەخته بولۇپ ياتقان چوڭ ئا-نامنىڭ ئوغلىغىمۇ، قىزىغىمۇ ئايلانغانىدىم. ئۇ ھەر-كەتتىن قالغانىدى. ئاش ـ تامىقىنى ئۆزۈم ئېتىپ بە-رەتتىم. تەرىتىگە قاچا تۇتاتتىم، پۇت ـ قوللىرىنى تۇ-تاتتىم، چاچلىرىنى تاراپ قويۇاتتىم. ئۆيدىكى پۇلغا يار-غۇدەك ساتا ـ ساتقۇلۇقنىڭ ھەممىسىنى ساتتۇق. دورىلار ئېلىش كېرەك ئىدى. ئاخىرى بېرىپ ئولتۇرۇشاقان ئۆي ـ زېمىنىمىزنىمۇ ساتتۇق. موماي بىلەن نەۋرىگە تېخىمۇ ئېغىر كۈنلەر يوپۇرۇلۇپ كېلىۋاتاتتى.

چوڭ ئانام 1969 ـ يىلى 6 ـ ئاينىڭ 13 ـ كۈنى جان ئۈزدى. ھەيرانمەن، ھەرئويلىسام قايتا ـ قايتا ھەيران بولىمەن، ئاشۇ كېچە باشلىنىشتىن ئىلگىرى چوڭ ئانام ماڭا: «مەن كېچىچە ئۆلۈپ كېتىمەن» دېگەنىدى. بە-چارە چوڭ ئانام ئۆزىنىڭ ئاخىرەت سەپىرىگە ئاتلىنىد-غانلىقىنى قانداق بىلدىكىن؟ كۆڭلى تۇيغانمىكىن؟

شۇنداق قىلىپ، مەن تىكەندەك يالغۇز قالدىم. يېتىملىك، غېرىبلىق، بىچارىلىق كوچىسى ماڭا قۇچاق ئېچىپ كېلىۋاتاتتى.

3. مېنىڭ مەكتەپلىرىم

مەن 1959 ـ يىلى كۈزدە خوتەن شەھەرلىك 2 ـ باشلانغۇچ مەكتەپكە (ئۇ چاغلاردا «قىزلار مەكتىپى» دېيىلەتتى. دەسلەپتە قىزلارنىلا قوبۇل قىلىدىغان مەك-تەپ بولسا كېرەك. كېيىن قىز ـ ئوغۇللار ئارىلاش ئو-قۇيدىغان مەكتەپكە ئايلانغانىدى. ئورنى ھازىرقى ۋىلا-يەتلىك تىلىگراف شىركىتىنىڭ ئورنىدا، «گۈلباغ سودا مەركىزى»نىڭ ئۇدۇلىدا، چوڭ رەستىنىڭ ئىچكىرىسى-دىرەك ئىدى.) ئوقۇشقا كىردىم. مەكتەپ بىناسى شەك شىسەي دەۋرىدە سېلىنغان، قىزىل رەڭلىك، ئالتە بۆر-جەكلىك بىنا ئىدى. سىرتتىن قارىغان ئادەمگە بەكمۇ مۇستەھكەم كۆرىنەتتى. مەن مەكتەپكە كىرىپ بىرەر يىلدىن كېيىن، مەكتەپ ئورنىنى ھازىرقى شەھەرلىك 2 ـ باشلانغۇچ مەكتەپنىڭ ئورنىغا يۆتكىدى. ئورۇن-دۇق ـ پارتىلىرىمىزنى ئاق يەرگە تىزىپ، بىر مەۋسۇم سىرتتا ئوقۇغاندىن كېيىن، ئاندىن يېڭى پۈتكەن سى-

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

نېپلارغا كۆچۈپ كىردۇق. تۇنجى ئوقۇتقۇچىمىز ئالتۇن خانىم ئىدى. ئاشۇ خانىمدا ئىككى يىلدەك ئوقۇدۇم. 1961 ـ يىلى ئىدارە ـ ئورگانلاردىن ئىشچى ـ خىزمەتچىلەرنى، ئوتتۇرا مەكتەپلەردىن ئوقۇغۇچىلارنى قىسقارتقان ۋاقىتتا، ياشلانغۇچ مەكتەپتىكى ئوقۇغۇچىلار- نىمۇ قىسقارتقان بولسا كېرەك. كېيىن ئانام ھېنى «چايخانا مەكتەپ»كە قايتا ئوقۇشقا ئاپىرىپ بەردى. ئۇ يەردە مەينىسا توختى ئىسىملىك خانىمدا ئوقۇدۇم. ئوغلى يىلەن ساۋاقداش ئىدىم. ياشلانغۇچ مەكتەپنى ئاشۇ «چايخانا مەكتەپ»تە تۈگەتتىم. ياشلانغۇچ مەكتەپتە ئوقۇۋاتقاندىكى ئىشلىرىمدىن ئېسىمدە ئېنىق قالغىنى ــ رەسىم سىزىشقا بولغان ئىشتىياق. نېمىشقىدۇر رەسىم ـ سۈرەت سىزىشنى بەكمۇ ياخشى كۆرەتتىم. كۆن بويى، ھەتتا دەرس ۋاقتىدىمۇ رەسىم سىزىپ ئولتۇرغانلىقىم ئېسىمدە. دەپتىرىم ۋاراقلىرىنىڭ ئوڭ يۇزىگە ئۆتۈلۈۋاتقان دەرسنى يازسام، نەتۈر يۈزىگە رەسىم سىزىپ چىقاتتىم. ھەممە نېمىنى سىزىۋېرەتتىم. ئاخىرقى يىللىقتا قولۇم رەسىم سىزىشقا ئوبدانلا كېلىپ قالغانىدى. داھىيلاردىن ــ ماركس، ئېنگلس، لېنىن، ستالىن، ماۋزېدۇڭلارنىڭ رەسىمىنى سىزىشقا باشلىدىم. بەزىسى ئوخشايتتى، بەزىسى پەقەتلا ئوخشىمايتى قالاتتى. ئۇ «مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى» يېڭى باشلانغان چاغ بولسا كېرەك. سىنىپ مۇدىرىمىز مەينىسا خانىم نېمىدىندۇر ئەنسىرەپ: «جېنىم بالام، ھېنى جان ساقلىغىلى قوي، ئاشۇلارنىڭ رەسىمىنى سىزما» دەپ يالۋۇراتتى. ئەمما باشلانغۇچ مەكتەپنىڭ بەزىۋاش ئوقۇغۇچىسى ئۇنداق نەسىھەتلەرنى قېتىغا ئالاتتىمۇ؟ مەن رەسىم سىزىشنى داۋاملاشتۇراتتىم. ئاشۇ يىللىرى رەسىم سىزىشقا ئوبدانلا ئاساس تۇرغۇزغان بولسام كېرەك. خەت ـ پۇچۇركامۇ چىرايلىق ئىدى. لېكىن دەرسلەرنى ئۆز- لەشتۇرۇشتە ئوتتۇراھال ئىدىم. سىنىپىمىزدا مەتروزى غازى دېگەن ساۋاقدىشىمىزنىكىمۇ خېتى چىرايلىق ئىدى.

ياشلانغۇچ مەكتەپنى پۈتتۈرگەن چېغىمدا، «مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى» باشلىنىپ كەتكەنىدى. ئوتتۇرا مەكتەپلەرگە ئوقۇغۇچىمۇ قوبۇل قىلىنمىدى. ئارقىدىنلا ئائىلىمىزنىڭ بېشىغا قارا كۇن كېلىپ، ئانام تۇرمىدە ئۆلۈپ كەتتى. چوڭ ئانام قىزىنىڭ دەردىدە يېقىلىپ، ئۇمۇ ھېنى تاشلاپ كەتتى. ئەمدى مەن تىكەندەك يالغۇز قالغانىدىم. 14 ياشلىق بالا قانداق كۇن ئېلىشى كېرەك؟

قەنت جەۋھىرى بىلەن رەڭلىك سۇ ياساپ كىنو- خانىلارنىڭ ئالدىغا ئاپىرىپ ساتاتتىم. قوغۇن ـ تاۋۇز پە- چىپمۇ ساتاتتىم. ئەمما ئۇ «رېۋىزونىزمنى پېيەن قىلىپ، خۇسۇسىيلىققا قارشى كۈرەش» قىلىدىغان يىللار بولغاچقا، ئۇنداق تىجارەتنىمۇ ئەركىن ـ ئازادە قىلغىلى بولمايتتى. بىر قېتىم «ئامېۋى كىنوخانا»نىڭ ئالدىدا رەڭلىك سۇ (چى شۇي) سېتىۋاتسام، شۇ زامانىنىڭ بازار باشقۇرىدىغان «ئاۋانگارت ئەترىتى» كېلىپ، سۇيۇمنى ئۆرۈپ، شىرە ـ ئورۇندۇقلىرىمنى تارتىۋېلىپ، پەيچۇ- سوغا ئاپىرىپ سولاپ قويدى. سوغۇق ۋە قاراڭغۇ ئۆيدە بىر كېچە ياتتىم. شۇ كېچە قاتتىق توكۇپ كەتكەنلىكىم ئۈچۈن، ئۆپكەمگە سوغۇق ئۆتۈپ كېتىپتۇ. ئەتىسى تۇتقۇنلۇقتىن بوشانغان بولسامۇ، لېكىن ئىسسىداپ ـ قىزىپ، يۆتىلىپ تېخىمۇ ئېغىر ئازابقا گىرىپتار بولدۇم. داۋالانقىلى پۇل بولمىغاچقا، ئاخىرى ئۆپكە كېسىلىگە گىرىپتار بولۇپ قالدىم. بۇ كېسەل كېيىنكى كۇنلەردە كۆپ ئازابقا ۋە ئاۋارىچىلىقلارغا سالدى. رەڭ- لىك سۇ ۋە قوغۇن ـ تاۋۇز ساتىدىغان تىجارىتىم خاراپ قىلىنغاندىن كېيىن، بىر مەزگىل ساتىراچلىق دۇكىنى ئېچىپ، ئىككى، ئۈچ تەڭگە پۇل تېپىپ جېنىمنى جان ئېتىپ يۈردۇم. لېكىن بۇنىڭغىمۇ خالىغانچە يول قو- يۇلمايتتى. ئولتۇراق ئۆيۈم ۋە نوپۇسۇم خوتەن شەھىرىدە قۇرۇلغان «گۈزەل ئىستىقبال خەلق كومۇناسى»نىڭ 3 ـ چوڭ ئىشلەپچىقىرىش ئەترىتىدە بولغاچقا، ئۇلار ئەمگەككە ھەيدەپ ئارام بەرمەيتتى. ئەترەتتە بىر كۇن ئىشلىسەم، كەچتە 3 ـ 4 نومۇر خاتىرىلەپ قويۇلاتتى، 10 نومۇر بىر گۇڭ ھېسابلىناتتى. يىل ئاخىردا ھېسابات قىلىپ، تەخسىمات ئېلىپ بارغاندا بىر گۇڭغا ئىككى موچەنمۇ دارامەت چىقمايتتى. بىر كۇنلۈك ئەمگەكنىڭ قىممىتى بىر تۇخۇمنىڭ قىممىتىگە تەڭ كەلمەيتتى. دادۇيدە ئىشلەپ يۈرگەن چاغلىرىمدا، 30 ـ 40 كىلومېتىر يىراقلىقتىكى، «يېڭى ئېرىق»نىڭ ئايىغىدىكى «ھا- كىمنىڭ كەپسى» دېگەن يەرلەرگە قومۇش ئورغىلىمۇ كىرىم. ئەمما ئەترەتتىن ئايلىق ئاشلىق نورمىسىنى بەرگەندىن باشقا ھېچنېمە بەرمەيتتى. ئاشۇنداق كۇن- لەردە، ھېنى يەنە باشلانغۇچ مەكتەپتىكى ئوقۇتقۇچۇم مەينىسا خانىم ئىزدەپ كېلىپ قالدى. ئەمدى قايتا ئو- قۇغۇچى قوبۇل قىلىشقا كىرىشكەن ئوتتۇرا مەكتەپكە تىزىملىتىپ قويغانلىقىنى، ئوقۇشۇم كېرەكلىكىنى ئېيتتى. ئەترەت رەھبەرلىرىنى ماقۇل كەلتۈرۈپ، نوپۇ-

NEW JADE LITERATURE

سۇمنى يوتكەپ، ۋىلايەتلىك 1 ـ ئوتتۇرا مەكتەپكە كىرگۈزۈپ قويدى. ئاشۇ ئوقۇتقۇچۇمدىن ئۆمۈرۋايەت مىننەتدارمەن. ماڭا ئوخشاش بىر قارا يېتىمنىڭ ئىستقبالىغا كۆڭۈل بۆلگەنلىكىدىن رازىمەن. ئۇنىڭ ئاشۇ ياخشىلىقى مەندىن قايتمىغان بولسا، ئاللادىن قايتار، ئاللا ئۇنىڭ ياتقان يېرىنى جەننەتتە قىلغاي!

ئوتتۇرا مەكتەپتە ھەببە خانىمنىڭ سىنىپىدا ئوقۇدۇم. ئەترەتتىكى ئىغىر ئەمگەكتىن ئاجراپ، مەكتەپكە كىرگىنىمدىن بەك خۇشال ئىدىم. ياخشى تەربىيە شۇ ئىدىكى، ئۇ يىللاردا ئوقۇش پۈلى ئېلىنمايتتى. مەكتەپ تېخى تاماق بېرەتتى، مەن تۇرمۇشتا ئازراق بولسىمۇ خاتىرجەم بولۇپ قالدىم. ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇۋاتقاندا، رەسىم سىزىش ئىشتىياقىم قايتا قوزغالدى. قەغەز ـ قېرىنداش تاپسامىلا رەسىم سىزىپ يۈردۈم. رەسىم بىلەن قانداقتۇر بىر باغلىنىشىم بارىدەك، تەقدىرىم رەسىمگە باغلانغاندەك تۇيۇلاتتى.

4. «قايتا تەربىيە»دە

1971 ـ يىلى 2 ـ ئاينىڭ 12 ـ كۈنى سوغۇق ۋە شاماللىق بىر كۈن ئىدى. بىز بىر سىنىپتىكى ئوقۇغۇچىلاردىن بەش ئوغۇل، 15 قىز يوتقان ـ كۆرپىلىرىمىزنى تراكتورنىڭ كوزۇپىغا بېسىپ لوپ ناھىيە «جىيا» يېزىسى (ئۇ چاغلاردا تېخى يېزا دېيىلمەي xx كومىتا دېيىلەتتى)نىڭ «تامۇبغەل» دېگەن كەنتىگە يېتىپ كەلدۇق. بۇ يەردە، كېيىنكى چاغلاردا مەتبۇئاتلاردا «ئابدال»، «ئىفتالىن» دەپ ئاتالغان يوچۇن بىر تائىپە ياشايدىكەن. كۆپ گەپلىرى ئۇيغۇرچە بولسىمۇ، ئايرىم گەپلىرىنى ئۇققىلى بولمايتتى. بولۇپمۇ ئۆزلىرى ئۆزئارا پاراڭلاشقاندا يات بىرخىل قارا تىل بىلەن سۆزلىشەتتى. بىز ئۇلارنىڭ گېپىنى ئۇقالماي ئاغزىغا قاراپ قالاتتۇق. «تامۇبغەل»لىقلار بەكمۇ ياماق ۋە قۇۋ كۆرىنەتتى. بىز ئاشۇ يوچۇن كەمبەغەل ـ تۆۋەن ئوتتۇرا دېھقانلاردىن «قايتا تەربىيە ئېلىش»قا باشلىدۇق. «قايتا تەربىيە» دېگىنى ئەمگەك ئىدى. سەھەر سائەت 3ـ4 لەردە ئەترەت باشلىقلىرى «تاك ـ تاك» چېلىپ، قاڭالتىر كانايدا «ماۋجۇشى سۆزلىرىدىن ئۈزۈندە»نى ۋارقىراپ ئەمگەككە ھەيدەيتتى. بۇنداق سەھەرلىك ئەمگەك «دولقۇن»دەپ ئاتىلاتتى. مەن تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپكە كىرىش ئالدىدا ئەترەتتە ئەمگەك قىلىپ باققاچقا، بۇنداق ئەمگەكلەرنى ئانچە ئېغىر كۆرمىدىم. مۇھىمى تامىقىمىزغا 30ـ40 جىڭدىن ئاشلىق بېرەتتى. كوللېكتىپ تاماقخانا قۇرۇپ تامىقىمىزنى ئېتىپ بېرەتتى. بۇ مەندەك بىر يېتىم ئوچۇن، ئاش ـ تامىقىنى ئېتىپ بېرىدىغان ئادەمى يوق بالا ئوچۇن، ئاغرىنغۇدەك تۇرمۇش ئەمەس ئىدى. بىز «قايتا تەربىيە»گە مېڭىش ئالدىدا ھۆكۈمەت ھەربىر مىزگە 250 يۈەندىن ئۇرۇنلاشتۇرۇش پۇلى ئاجراتقان ئىكەن. بۇ شۇ ۋاقىتقا نىسبەتەن ئاز پۇل ئەمەس ئىدى. ئەترەت ئاشۇ پۇللارغا ئون نەچچە ئېشەك سېتىۋېلىپ تاماقخانىمىزغا ئوتۇن توشۇش ئوچۇن ئىشلەتتى. ئوتۇننى «قايتا تەربىيە»گە بىللە چوشكەن ساۋاقدىشىم، باشلانغۇچ مەكتەپتىكى ئوقۇنقۇچۇم مەينىسا خانىمنىڭ ئوغلى تۇرغۇن ئوسمان يېراق جاڭگالدىن ـ تەكلىماكاننىڭ ئىچكىرىسىدىن ئېلىپ چىقاتتى. ئۇ جاڭگالغا بىر كىرىپ كەتسە، 6ـ7 كۈندە چىقاتتى، لېكىن قىلچە ۋايسىمايتتى. مەن 20 ياشقا كىرىپ قالغانىدىم. ئاشۇ «ھېلىم ئاتا»نىڭ باغلىرىدا تۇنجى مۇھەببەتنى باشتىن كەچۈردۈم. بىللە «قايتا تەربىيە»گە چوشكەن بىر قىز ساۋاقدىشىم بىلەن ئىچ پەش تارتىشىپ يۈردۈم. تۇنجى ئاشقىلىقىنىڭ سېھرى جادۇ قىلغانىدى. شۇ كۈنلەردە دۇتارغا ھېرىسمەن بولۇپ قالدىم. قولۇمدىن دۇتار چۈشمەيتتى. ياراتقۇچىنىڭ ماڭا سەنئەت تالانتى بەرگىنىگە رەھمەت. كۆپ ئۆتمەيلا دۇتار ـ تەمبۇرنىڭ مۇڭلىرىغا كىرىپلا كەتتىم. ئانچە ـ مۇنچە ناممۇ چىقتى. بىرگە «قايتا تەربىيە»گە چوشكەن «زىيالى ياشلار»نىڭ ھەر كۈن كەچتىكى ئولتۇرۇشلىرى، ئەترەت كادىرلىرىنىڭ ئولتۇرۇشلىرى ۋە ئەتراپتىكى توي ـ تۆكۈن مېنىڭ تەمبۇرۇمسىز جانلانمايتتى. ئۇ چاغلار ـ «مەدەنىيەت قەھەتچىلىكى» يۈز بەرگەن، رادىئولاردا خەلق ناخشىلىرى ئاڭلىتىلمايدىغان، ئۇنىڭغۇ، تېلېۋىزور دېگەنلەر ئەسلا يوق زامان ئىدى. بىرەرسى دۇتار ـ تەمبۇر چېلىپ ناخشا ئېيتسا، مېڭە ئادەم قۇلاق تۇتىدىغان زامانلار ئىدى. مەن ئاشۇنداق زاماندا ئەلنەغمىچىلەر قاتارىغا كىرىپ كەلدىم. مەن تەمبۇر چېلىشنى ئىمام مۇھەممەت ئاكىدىن ئۆگەندىم. ئۇ غولجىلىق ئادەم بولۇپ، ۋىلايەتلىك سەنئەت ئۆمىكىدە ئىشلەيتتى. «مەدەنىيەت زور ئىنقىلاۋى»دا يوقۇلاڭ بەتنامىلار بىلەن خىزمەتتىن ھەيدەلگەنىدى. ئۇ چاغلاردا خوتەن تەۋەسىدە تەمبۇر چالىدىغان ئادەم بەك ئاز بولۇپ، بارلىرىمۇ تەمبۇرنى زەخمەك بىلەن چالاتتى. خوتەن ۋىلايەتلىك سەنئەت ئۆمىكىدە ئىشلىگەن كەسپىي چالغۇچىلاردىن موللاخۇن ئۇستام، ئىمام مۇھەممەت ئاكا قاتارلىقلارمۇ تەمبۇرنى زەخمەك بىلەن چالاتتى.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitab.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

ئەمما ئىمام مۇھەممەت ئاكا ماڭا تەمبۇرنى ناخۇل بىلەن چېلىشنى ئۆگەتكەنتى. مەن كۆپلىگەن ناخشا ـ ئاھاڭلىرىنى ئەل ـ نەغمىچىلەردىن ئۆگەنگەنمەن. بەزىدە ساز ئاڭلايمىز دەپ ئولتۇرۇپ، ئۇلار چەككەن بەڭنىڭ ئىس ـ پۇراقلىرىدا بېشىمىز گاراڭدەك بولۇپ كېتىدىغان چاغلارمۇ بولاتتى. شۇنداقتىمۇ ئاشۇ ئاجايىپ مۇڭلۇق ناخشا ـ كۈيلەرنىڭ سېھرى ھەممىنى بېسىپ كېتەتتى.

شۇنداق قىلىپ، ئاشۇ «قايتا تەربىيە» جەريانىدا مەن تەمبۇرچىمۇ بولۇپ قالدىم. بەزى چاغلاردا كونا ـ تۇغما ئىشتىياقىم بويىچە رەسىممۇ سىزىپ تۇراتتىم.

«قايتا تەربىيە» ئېلىشقا چۈشكىنىمىزگە 2 ـ 3 يىل بولۇپ قالغانىدى. مەن بىلەن ئىچ ـ پەش تارتىشىپ يۈرگەن ساۋاقدىشىممۇ ئالىي مەكتەپكە كېتىپ قالدى. مەمتىمىن قالماق (ھازىر مەھەممەت دېيىلىدۇ) خوتەندە ئۆتكۈزۈلگەن تەنھەرىكەت مۇسابىقىسىدە نەتىجە يارىتىپ، ئاپتونوم رايونلۇق تەنھەرىكەت ئىدارىسىنىڭ يۈگرەش كوماندىسىغا تاللىنىپ كېتىپ قالدى. يەنە بىر ساۋاقدىشىمىز ـ ئىمىن قۇربانىنىڭ بويى ئېگىز ۋە ۋالىبول، ۋاسكىتبول ئويناشقا ئۇستا بولغاچقا، ئۇنىمۇ خوتەن شۆبە ھەربىي رايون ئەكەتتى. ئوغۇللاردىن «ھېلىم ئاتا»دا ئۈچ بالىلا قالدۇق. قىزلار بولسا ھەممىسى دېگۈدەك بار ئىدى. شۇ كۈنلەردە خوتەن ناھىيىلىك سىفەن مەكتەپكە (ئۇ چاغلاردا خوتەن، لوپ تەۋەسىدىكى بالىلار شۇ مەكتەپكە قوبۇل قىلىناتتى) ئوقۇغۇچى قوبۇل قىلىدىغانلار كېلىپ قالدى. ئۇلارنىڭ قاتارىدا داڭلىق يازغۇچى قاھار جېلىلمۇ كەلگەنىدى. ھەممىمىز لوپ ناھىيىسىنىڭ بازىرىغا يىغىلىپ ئىمتىھان بەردۇق. قاھار جېلىلنىڭ مېنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ: «مۇشۇ بالىنى ئەكىتەيلى، رەسىم سىزىشنىمۇ، تەمبۇر چېلىشنىمۇ بىلىدىكەن، ياخشى گۈزەل ـ سەنئەت ئوقۇتقۇچىسى بولۇپ چىقىشى مۇمكىن» دېگەنلىكى يادىمدا. ئەمما شۇ قېتىم ئىمتىھانلاردىن ئۆتكەن بولساممۇ، ئاخىرىدىكى سالامەتلىك تەكشۈرۈشتىن ئۆتەلمەي قالدىم. ئاشۇ يىلى بازار باشقۇرىدىغانلار پەيچۇسوغا سولاپ قويغاندا ئۆپكەمگە سوغۇق ئۆتكۈزۈۋېلىپ تېپىۋالغان ئۆپكە كېسىلى ئاشكارا بولۇپ چىققانىدى. تېخى دوختۇرلار «بىر، ئىككى ئاي ئىچىدىلا ئۆلۈپ قېلىشى مۇمكىن» دېيىشىپتۇ. شۇنداق قىلىپ خوتەن ناھىيىلىك دارىلمۇئەللىمىن مەكتىپىگە كىرەلمەي قالدىم.

ئاشۇ «بىر، ئىككى ئاي ئىچىدىلا ئۆلۈپ قېلىشى مۇمكىن» دېگەن گەپ ماڭا قاتتىق تەسىر قىلغانىدى. ئۈمىدسىزلىك قەلبىمنى چۇلغىدى. پات ئارىدا ئۆلۈپ قالىدىغان ئادەم «قايتا تەربىيە» قوبۇل قىلىپ نېمە قىلارمەن دەپ ئويلايتتىم. ئاشۇ ئوينىڭ نەتىجىسىدە، تەمبۇرۇمنى ئېلىپ «قايتا تەربىيە» قوبۇل قىلىدىغان جايدىن شەھەرگە قايتىپ كىردىم. مېنىڭ «قايتا تەربىيە» ئېلىشلىرىممۇ ئاخىرلاشقانىدى. ئۇ يەردە ئالغان پايدام ئاشۇ تەمبۇر چېلىشنى ئۆگىنىۋېلىش بولدى.

5. سەرسانلىقتىن قۇتۇلۇش

شەھەر كوچىلىرىدا سەرسان بولۇپ يۈرۈشكە باشلىدىم. ئەل ـ ئاغىنىلەر، تونۇش ـ بىلىشلەرنىڭ ئۆيلىرىدە بولغان ئولتۇرۇشلاردا تەمبۇر چالاتتىم. ئەمما تەمبۇر چېلىپ بەرگەنگە ھېچكىم ئىككى تەڭگە ھەق بەرمەيتتى. يەيدىغاننىڭ، كىيىدىغاننىڭ، خەجلەيدىغاننىڭ تايىنى يوق ئىدى. كۈنلىرىم ئاشۇ تەمبۇر چالغان سورۇنلاردا قورساقنى ئانچە ـ مۇنچە توقلاش بىلەنلا ئۆتەتتى، بۇنداق تۇرمۇشنىڭ قاچانغىچە داۋاملىشىدىغانلىقىنى بىلگىلى بولمايتتى. شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە، بىر قانچە ئاغىنە «ئىلەك» بويىغا چىقىپ پەيزى قىلىپ كېلىشكە تەكلىپ قىلىپ قالدى. ئۇ چاغلاردا «چوڭ جامە»نىڭ شەرقىدىكى «سۇ دەرۋازىسى»نىڭ نېرىسىدىكى يەرلەر پۈتۈنلەي سازلىق ۋە شال تېرىيدىغان ئېتىزلار ئىدى. كىشىلەر ئۇ يەرنى «ئىلەك»دەپ ئاتايتتى. «ئىلەك»تە ئىككى، ئۈچ تاش تۈگمەن ۋە تۈگمەنگە سۇ كېلىدىغان ئېگىز قاشلىق ئېرىق بار ئىدى. ئېرىق بويىدا تەتۈر سۆگەت ـ مەجنۇنتاللار سايە تاشلاپ تۇراتتى. «ئىلەك»بويى قىش كۈنلىرى ئىشتۋازلارنىڭ ئىت تالاشتۇرۇش سورۇنى، يازنىڭ تومۇز كۈنلىرى بولسا شەھەر خەلقىنىڭ سالقىنلايدىغان ئارامگاھى ئىدى. شۇ كۈنى ئاشۇ «ئىلەك» بويىدا، مەجنۇنتاللارنىڭ سايىسىدا راسا پەيزى بىر ئولتۇرۇش قىلدۇق. تەمبۇرنىڭ ئاۋازى ياڭراش بىلەنلا سالقىنلاشقا چىققان كىشىلەر گۈررىدە ئولۇشۇپ چوڭ سورۇن ھاسىل قىلدى. خەلق ئەلنەغمىگە تەشنا ئىدى. «مەدەنىيەت قەھەتچىلىكى» يۈز بەرگەن شۇ يىللاردا، كىشىلەر خالىغان چاغدا ناخشا ـ مۇزىكىدىن بەھىرلىنىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە ئەمەس ئىدى. بىرەر يەردە بىرەرسى ئاشۇنداق ساز قىلىپ، مەشرەپ تۈزۈپ قالسا، ئاڭلىغانلارنىڭ ھەممىسى ئولۇشۇپ كېلەتتى. شۇ كۈنى «ئى-

NEW JADE LITERATURE

لەك»بويىدا خەلققە نەغمە قىلىپ بەردۇق. راسا ئىشتىياق بىلەن چالدۇق، ئاڭلىغانلارنىڭ ھەممىسى تەسىرلىنىپ كېتىشتى. كەچكە يېقىن ئاندىن مەشرەبنى ئاخىرلاشتۇردۇق. شۇ چاغدا ئاغىنىلەردىن بىرى: «سىلىنى باشقا بىر يەرگە باشلاپ بارماقچىمەن» دەپ يېتىلەپ ماڭدى. «ئىلەك»نىڭ غەربىدىكى دۇڭگە، «چوڭ جامە»نىڭ ئارقىسىغا جايلاشقان بىر مەھەللىگە باشلاپ كەلدى. ئۇ چاغلاردا بۇ مەھەللىدە ئاشۇنداق يېرىم مەخپى مەيزاپخانىلار بار ئىكەن. بىر مەيزاپخانىغا كىردۇق. ئۆي ئىگىسى ئايال تونۇش چىقىپ قالدى. ئۇ ئايالنىڭ ئانا ـ ئانىسى ئىلگىرىكى چاغلاردا چوڭ ئانامنىڭ قولىدا ئىشلىگەنىكەن. ئۇ ئايالنىڭ ئۆزىمۇ كىچىك چاغلىرىمدا مېنى بېقىشقا ياردەملەشكەنىكەن. ئۇزۇندىن بېرى كۆرۈشمىگەن بولسامۇ، ئەمدى كۆرىشىۋېدۇق، ئۇزاق يىللارنى ئەسلىشىپ، مەرھۇملارنى ياد ئېتىشتۇق، شۇ كۈنى مېنىڭ ئۇنداق مەيزاپخانىلارغا بېرىشىم تۇنجى قېتىم ئىدى. ئۇ يەردە مەيزاپ ئىچتۇق، ساز ـ نەغمە قىلدۇق، مەيزاپنى بوش چاغلاپ، كۆپ ئىچىپ سالغان بولسام كېرەك، ئاخىرى مەستۇ مۇستەغرەق بولۇپ يېتىپ قاپتىمەن، ئاغىنىلەر مېنى ئەكىتىشكە ئامال قىلالمىغانمۇ ياكى ئۆي ئىگىسى بىلەن تونۇش بولغاندىكىن قونۇپ قالسۇن دېگەنمۇ، ئىشقىلىپ مېنى شۇ يەرگە تاشلاپ چىقىپ كېتىشىپتۇ. بۇنى ئەتىسى ئويغانغاندا، مەستلىكتىن يېشىلگەندە بىلدىم. ئۇنى دېمىسىمۇ، ماڭا ئوخشاش تۇرار ـ بارار جايىنىڭ تايىنى يوق سازەندە كۆپ چاغلاردا ئاشۇنداق ئۇدۇل كەلگەن يەردە قونۇپ قېلىۋېرەتتى. بۇ بىزنىڭ قىسمىتىمىز ئىدى. ئىككىنچى كۈنى مەستلىكتىن يېشىلىپ كېتىدىغان چاغدا ئۆي ئىگىسى كېلىپ تۇرۇشقا قايتا ـ قايتا تەكىلىپ قىلدى. ئانا كۆرگەن، موما كۆرگەن تونۇش بولغاندىكىن، تەكلىپ قىلىشى ئۇرۇنلۇق ئىدى. شۇنداق قىلىپ ئاستا ـ ئاستا ئاشۇ مەخپى مەيزاپخانىنىڭ دائىملىق مېھمىنىغا ئايلاندىم. لاتا قىسماققا دەسسەۋاتقانلىقىمنى تۇيمايتتىم. تەجرىبىسىز ياش بالا، يەنە كېلىپ تۇرار جايىنىڭ تايىنى يوق يېتىم ئوغۇل نېمە ئىشلارنى قىلىپ سالمايدۇ دەيسىز؟ نېمە كۈنلەرگە مەجبۇرلانمايدۇ دەيسىز؟ شۇنداق قىلىپ، ئۆزۈمدىن 15 ياش چوڭ ھېلىقى ئايالنىڭ ئېرىگە ئايلىنىپ قالدىم. نېمە ئىشلارنى قىلىپ قويغانلىقىمنى تۇيغاندا، كېچىككەنىدىم. ۋاقىت توختىماي ئۆتەتتى، ۋاقىت ـ قىسمەت مېنى ئۆزۈمدىن 15 ياش چوڭ ئايالدىن بالا يۈزى كۆرۈشكە ئېلىپ باردى. دەردىمنى ئىچىمدە بىلەتتىم. تەمبۇرۇمنى كۆتۈرۈپ «ئىلەك»بويىغا چىقىۋالسام، ئەل ئايىغى بېسىققاندا ئاندىن قايتىپ كېلەتتىم. قايتقۇم كەلمىسىمۇ، قايتىماي ئىلاجىم يوق ئىدى. شۇ كۈنلەردە، ئەسلى ئاپتونوم رايونلۇق ناخشا ـ ئۇسسۇل ئۆمىكىدە، خوتەن ۋىلايەتلىك «يېڭى قاشتېشى»سەنئەت ئۆمىكىدە ئىشلىگەن، كېيىن خىزمەتتىن چېكىندۈرۈۋېتىلگەن، قارا شەھەرلىك تۇراخۇن ئۇستام بىلەن ئۇچرىشىپ قالدىم. دۇتار ـ تەمبۇر دېگەنلەرنى بەك بەلەن چالىدىغان ئادەم ئىدى. ئاۋازى مىڭ ۋاتلىق كانايدا توۋلىغاندەك يۇقىرى ئىدى. ناخشىلارنى شۇنداق مۇڭ ياڭرىتىپ ئوقۇيتتىكى، ئاڭلىغانلار ناخشا بەيزىدىن مەستۇ مۇستەغرەق بولۇپ كېتەتتى. ئۆيلىرىگە چىللايدىغانلار ئۈزۈلمەيتتى. بىر مەزگىل ئاشۇ تۇراخۇن ئۇستام بىلەن دۇتار ـ تەمبۇرنى تەڭكەش قىلىپ، سورۇنمۇ سورۇن نەغمە قىلىپ يۈردۇق. ئۇ كىشىدىن كۆپ نەرسىلەرنى ئۆگەندىم. ئەمما كۆڭلۈم جايىدا ئەمەس ئىدى. دەردىمنى ئىچىمدە بىلەتتىم. تۇرقۇمدىنمۇ، ناخشا ـ سازىمدىنمۇ دەرد تۆكۈلۈپلا تۇراتتى. دەردىم ـ سەرسانلىقىنىڭ دەردى، لاتا قىسماققا دەسسەپ كۆڭلۈم چۈشمىگەن بىر ئايال بىلەن بىر ئۆيدە بولۇپ قالغانلىق دەردى ئىدى. ئىنسان بالىسى ھايات يولىدا بىرەر قەدەمنى قىڭغىر بېسىپ قالسا، كۆپ نادامەتلەرگە، ئوڭۇشسىزلىقلارغا، كۆڭۈلسىزلىكلەرگە دۇچار بولىدىكەن. شۇ كۈنلەردە قىلىپ قويغانلىرىمغا كۆپ پۇشايمان ـ نادامەت چىكەتتىم.

1975 ـ يىلى 8 ـ ئايدا، شىنجاڭ سەنئەت مەكتىپىگە ئوقۇغۇچى قوبۇل قىلىدىغانلار خوتەنگە كېلىپ قالدى. ئۇلارنىڭ كەلگەنلىكىنى ئاڭلاپ، سەنئەت مەكتىپىدە ئوقۇش، كاتتا كومپوزىتۇر ياكى رەسسام بولۇپ چىقىش ئارزۇيۇم قايتا لاۋۇلداپ كەتتى. «ئۆلمىگەن جاندا ئۈمىد بار» دېگەن گەپ بار ئەمەسمۇ، يەنە بىر قېتىم ئورۇنۇپ كۆرگۈم كەلدى. ئۆپكە كېسىلىنىڭ ئازابىنى نارتىپ يۈرەتتىم. ئۇنىڭ ئۈستىگە پۇتلىشىدىغان ھېلىقى «ئايالىم» ۋە بالاممۇ بار ئىدى. بىرەر مەكتەپكە كىرشتىن ئۈمىد يوق دېيەرلىك ئىدى. شۇنداق بولسىمۇ يەنە بىر قېتىم ئورۇنۇپ كۆردۇم.

مۇزىكىغا ئىمتىھان بەردىم. ئۇلار چالغان تەمبۇرۇمنى ئاڭلاپ رازى بولدى ۋە كېيىن چاقىرىتىدىغانلىقىنى ئېيىنتى. ھەپتىدىن كېيىن چىقسام: كومىسسىيە

NEW JADE LITERATURE

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئىسمەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

«خوتۇن ئالغانمۇ؟» دەپ سوراپ قالدى. كىمدۇر بىرى بۇ مەخپىيەتلىكىنى چېقىپ قويغانىدى. ئىنكار قىلىشلىرىنىڭ، يوشۇرۇشلىرىنىڭ رولى بولمىدى. ھېلىقى رودىياي ھايات يولۇمغا رەسمىي پۇتلاشقانىدى. نېمە قىلىشىمنى بىلمەيتتىم. ئۇمىدسىزلىك ۋە پۇشايمان قەلبىمنى ئېغىر تۇمەن تېشىدەك ئېزەتتى. شۇنداق، ئەمدى ئۇلارنىڭ ئالدىدا گۆشۈيۈپ تۇرىۋېرىشنىڭ ئورنى يوق ئىدى. چېقىپ كەتمەكچى بولدۇم. ئەمما ئاشۇ چېقىپ كېتىش ئالدىدىكى بىر دەقىقە، ئەتراپقا لاپىيدە بىر قاراش پۈتۈن تەقدىرىمنى ئۆزگەرتىۋەتتى. شۇنداق بولىدىكەن. ھاياتتا شۇنداق ئۇلۇغ دەقىقىلەر بولىدىكەن، ئۇ پۈتكۈل ھاياتىڭنى يېڭى ئىزغا سېلىۋېتەلەيدىكەن. چېقىپ كېتىۋېتىپ ئەتراپقا لاپىيدە قاردىم. بىر چەت ئەللىك (ئاۋستىرالىيەلىك) كومىسسىيەنىڭ ئالدىدا بىر بالا رەسىم سىزىپ ئولتۇرۇپتۇ. قارىغاندا رەسىم سىزىشتىن ئىمتىھان ئېلىۋاتقانغا ئوخشايتتى. ۋۇجۇدۇمغا نەدىن غەيرەت كەلدى؟ قانداق جۇرئەت قىلدىم؟ بۇلار ئېسىمدە يوق، ئەمما ئاشۇ مۇئەللىمگە يېقىنلىشىپ: «مەنمۇ رەسىم سىزالايمەن» دېگەنلىكىم يادىمدا. ھېلىقى مۇئەللىم ماڭا لاپىيدە قارىدى، كۆزىگە قانداق كۆرۈندۇم؟ بەلكىم ئىسسىق كۆڭۈلسىم كېرەك، ئۇ «قېنى سىزىپ بېقىڭ» دەپ، چىش پاستىسى بىلەن چىش چوتكىسى سېلىنغان كورۇشكىنى ئالدىمغا قويۇپ قويدى. قەغەز ـ قەلەمنى ئالدىمغا سۈرۈپ قويدى. بۇنداق نەرسىلەرنى سىزىشقا ئۇستا ئىدىم. ھايالىشمايلا سىزىپ بەردىم. مۇئەللىمنىڭ چىرايىغا رازىمەنلىك ئۇرلەپ چىقتى ۋە يەنە بىر رەسىملىك كىتابنى ئېچىپ ئۇنىڭدىكى تۆگە پېتىلەپ كېتىۋاتقان بوۋاينىڭ رەسىمىنى كۆچۈرۈپ سىزىشقا بۇيرۇدى. ئۇنىمۇ سىزىپ بەردىم. رەسىم سىزىشتىن ئانچە ـ مۇنچە خەۋىرى بار ئادەمگە كۆچۈرۈپ سىزىش تەس كەلمەيتتى. مۇئەللىم كۆچۈرۈپ سىزغان رەسىملىرىنى كۆرۈپ، «بۇرۇن سىزغان رەسىملىرىڭ بارمۇ؟» دەپ سوراپ قالدى. «بار» دەپ جاۋاب بەردىم. ئۇ ئاشۇ رەسىملەرنى ئېلىپ كەلىشكە بۇيرىدى. ئۇمىد ماڭا قانات ئاتا قىلغانىدى. شۇ كۈنى شەھەر كوچىلىرىدىن قانات چىقارغاندەك يۈگرەپ ئۆتكەنلىكىم يادىمدا. ئىلگىرى سىزىپ قويغان پەرھاد ـ شېرىن، لەيلى ـ مەجنۇنلارنىڭ رەسىملىرىنى، ماركس، ئېنگلس، لېنىن، ستالىن، ماۋزېدۇڭلارنىڭ رەسىملىرىنى، ئەينەككە قاراپ تۇرۇپ سىزغان ئۆز پورتىرېتىمنى ئېلىپ چىقتىم. مۇئەللىم رەسىملەرنى ئېلىپ قالدى ۋە بىر قانچە كۈن ئىچىدە ئۆتكەن ـ ئۆتمىگەنلىكىمدىن ئۈچۈر بېرىشكە ۋەدە قىلدى.

ئۇمىد چوڭ ئەمەس ئىدى. بۇ مۇئەللىمۇ مۇزدەكىغا ئىمتىھان ئالغانلار كۆرسەتكەن سەۋەبنى كۆرسىتىشى مۇمكىن ئىدى. تېخى ئۆپكە كېسىلى سەۋەبلىك سالامەتلىك تەكشۈرتۈشتىن ئۆتەلمەسلىكىمۇ مۇمكىن ئىدى. شۇنداقتىمۇ ئۇمىد كۈتەتتىم. شۇ ئاردا ئاپتونوم رايونلۇق ناخشا ـ ئۇسسۇل ئۆمىكىدىن مۇزىكانت ئالغىلى ئادەم كېلىپ قالدى. ئۇلارغىمۇ ئىمتىھان بەردىم، لېكىن رەت قىلىنىدىم. رەت قىلىش سەۋەبى ئوخشاش ئىدى: «خوتۇن ئالغانلارنى قوبۇل قىلمايمىز». قانداق سەۋەب بۇ؟ ياراتقۇچى ئىنسانىنى ئەر خوتۇن ئالىدىغان، خوتۇن ئەرگە تېگىدىغان قىلىپ يارانقان تۇرسا، بۇلار نېمىشقا ئۇنى رەت قىلىش سەۋەبى قىلىۋالىدۇ؟ ئاشۇنداق ئويلايتتىم. لېكىن تېگىگە يېتەلمەيتتىم. ناخشا ـ ئۇسسۇل ئۆمىكىنىڭ رەت قىلىشىغا ئۇچرىغاندىن كېيىن، رەسىمدىن قوبۇل قىلىنىش ئۇمىدىمۇ بىراقلا ئۈزۈلگەندەك بولدى. خوتۇن ئالغانلىق سەۋەبى بىلەن ھەممىسى رەت قىلسا، رەسىمگە قوبۇل قىلىدىغان مۇئەللىم رەت قىلماي قالارمۇ؟ شۇنىڭ بىلەن ھەمىدىن ئۇمىد ئۈزدۈم. تۇرمۇشۇم ھاراق سورۇنلىرىدا تەمبۇر چېكىش بىلەنلا، سەرسانلىق ـ سەرگەردانلىق بىلەنلا، ئاشۇ ئۆزۈمدىن 15 ياش چوڭ خوتۇن بىلەنلا ئۆتىدىغاندەك قىلاتتى. قىسمەتكە باش ئەگمەي ئىلاجى يوق ئىدى. ئۇمىدسىزلىك چۈشكۈنلىككە ئېلىپ باردىكەن، يەنە ھاراق سورۇنلىرىغا باشچىلاپ كىرىپ كەتتىم. دەردلىرىم تەمبۇرنىڭ مۇڭلىرىغا قوشۇلۇپ پەريات ئۇراتتى.

بىر كۈنى تۇراخۇن ئۇستام بىلەن گۈلباغدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتساق، بىر كىم دولامغا پاقىدە بىرنى ئۇرۇپ قالدى. بۇرۇلۇپ قارىدىم، ئالدىمدا ھېلىقى رەسىمدىن ئىمتىھان ئالغان مۇئەللىم كۆز ئەينىكىنى پارقىرىتىپ تۇرۇپتۇ. ـــ ھەي، مەن سېنى ئىزدىگىلى ئون كۈن بولدى. نېمىشقا يوق بولۇپ كەتتىڭ؟ ـــ دېدى ئۇ ماڭا ئاچچىقلانغاندەك بولۇپ، دېمىسىمۇ ئۇمىد ئۈزگەچكە ئۇنى قايتا ئىزدەپ چىقمىغانتىم. ئەمدى ئۆزى ئىزدەپ كېلىشىنى كىم ئويلىغان؟ ھەممىسى ئاشۇ قېتىمقى بىر دەقىقە، بىر قېتىم لاپىيدە قاراشنىڭ نەتىجىسى ئىدى.

ئاشۇ پۇرسەت ئۆتۈپ كەتكەن بولسا، ھەممىسى يوقـقـا چىققان بولاتتى.

شۇ كۈنى ھېلىقى مۇئەللىم قولۇمدىن يېتىلەپ مائارىپ ـ مەدەنىيەت باشقارمىسىغا باشلاپ كىرىپ، ئانكت ـ جەدىۋەللەرنى تولدۇردى. كونا ئولتۇراق ئۆيۈم بار 3 ـ دادۈيگە بېرىپ، ئۇلاردىن تەركىبىم توغرىسىدا ئىسپات ئالدى. سەنئەت مەكتىپىنىڭ رەسىم فاكۇلتېتىغا قوبۇل قىلىنغانلىقىمنى ئۇقتۇردى. ئەمدى مەندە سالامەتلىك تەكشۈرتۈشتىن قانداق ئۆتەرمەن دېگەن بىرلا ئەندىشە قالغانىدى. مۇئەللىم مېنى سالامەتلىك تەكشۈرتۈشكە ئېلىپ ماڭدى. يۈرىكىم پوكۇلدايتتى. لوپ ناھىيىلىك دوختۇرخانىنىڭ رېنتىگىنى چاتاق تاپقان ئۆپكەمدىن خوتەن ۋىلايەتلىك دوختۇرخانىنىڭ رېنتىگىنى چاتاق تاپالماسمۇ؟ مۇئەللىم مېنى ۋىلايەتلىك دوختۇرخانىنىڭ ئامبۇلاتورىسىيىگە باشلاپ كەلدى. ئامبۇلاتورىيىنىڭ ئورنى ئۇ چاغدا ھازىرقى ۋىلايەتلىك جامائەت خەۋپسىزلىك ئىدارىسىنىڭ ئۇدۇلىدا، ھازىرقى قۇرۇلۇش بانكىسىنىڭ ئورنىدا ئىدى. ئامبۇلاتورىيىنى ئاچماپتۇ، ئىشىك تاقاق ئىدى. ماۋۇ ئىشنىڭ ئوڭ كەلگىنىنى كۆرۈڭ، مۇئەللىم ماڭا ئانكت ـ جەدىۋەللەرنى بېرىپ، لوپ ناھىيىسىگە، «قايتا تەربىيە» قوبۇل قىلغان يەرلەرگە بېرىپ، ئەترەتتىن باشلاپ ناھىيىگىچە تامغۇ باستۇرۇشنى، ناھىيىلىك دوختۇرخانىدا سالامەتلىك تەكشۈرتۈپ، سالامەتلىك ئىسپاتى ئېلىشنى تاپىلىدى ۋە ئۆزى ئۇنىڭغىچە گۇما ناھىيىسىگە چىقىپ قوبۇل قىلىنغان يەنە بىر بالىنىڭ رەسمىيەتلىرىنى تولۇقلاپ كېلىدىغانلىقىنى ئېيتتى. ئىشنىڭ ئوڭ كەلگىنى مانا شۇ ئىدى. ئادەمنىڭ ئىشى ئوڭلانسا، ئېشىكىمۇ قانات چىقىرىدىكەن. ھەممە ئىشى ئاسان ھەل بولىدىكەن. شۇ كۈندىكى ئىشلارغا توۋا دەيمەن. ھەممىسى گويا تامغۇلىرىنى تۇتۇشۇپ ماڭا ساقلاپ ئولتۇرۇشقاندەكلا، بىر كۈن ئىچىدىلا كىچىك ئەترەت، چوڭ ئەترەت ۋە كوممۇنانىڭ تامغۇلىرىنى باستۇرۇشقا مۇۋەپپەق بولدۇم. ھېچكىم «سىز قايتا تەربىيىدىن قاچقىلى نەۋاخ؟ رۇخسەتمۇ سورىمىدىڭىز، ئەمدى ئالدىمىزغا كېلىپسىز» دەپ تاپا قىلىپمۇ باقمىدى. ئەتىسى لوپ ناھىيىسىگە باردىم. ئۇ يەردىمۇ كامال تورۇپ ئوڭايلا تامغۇ بېسىپ بەردى. ئەمدى سالامەتلىك تەكشۈرتىدىغان ئىشلا قالغانىدى. قاراپ تۇرغىلى ئادەم بولمىغاندىكىن؛ ئۆپكىنى تەكشۈرتىدىغان چاغدا، ئورنۇمغا لوپتا ئىشلەۋاتقان ساۋاقدىشىم توردۇيۇپ كىرىپ ئۆپكىسىنى تەكشۈرتۈپ چىقتى. ئۇنىڭ ئۆپكىسى مېنىڭ ئۆپكەمگە ۋاكالىتەن ھېلىقى رېنتىگىن دېگەن زامانىۋى ئەسۋابنى ئالداپ قويدى. ئالدىمىساق بولمايتتى. ئالدامچىلىق كۆپ چاغلاردا ئاشۇنداق ئىلاجىسىز قالغاندا قوللىنىدىغان چارە ئىدى. شۇنداق قىلىپ 1975 ـ يىلىنىڭ سىنتەبىر ئېيىدا شىنجاڭ سەنئەت مەكتىپى رەسىم كەسپىنىڭ ئوقۇغۇچىسى بولۇپ ئۈرۈمچىگە يۈرۈپ كەتتىم.

6. سەنئەت مەكتەپتە

خوتەندىن سەنئەت مەكتىپىنىڭ ھەرقايسى كەسىپلىرىگە قوبۇل قىلىنغان ئوقۇغۇچىلار جەم بولۇپ، ئاپتوۋۇز بىلەن ئالتە كۈن يول يۈرۈپ، قەشقەر، ئاقسۇ، كۇچار، كورلا، توخسۇنلارنى بېسىپ ئۆتۈپ ئۈرۈمچىگە يېتىپ باردۇق. ئۇ چاغلاردا يول ناچار، ماشىنىلارنىڭ سۈرئىتى ئاستا بولغاچقا، چوڭ شەھەرلەردە قونۇپ ئۆتەتتى. تېز بولغاندا، يولدا ماشىنىلاردىن كاشىلا چىقمىغان ئەھۋالدا ئۈرۈمچىگە ئالتە كۈندە يېتىپ بارغىلى بولاتتى. بىز سەنئەت مەكتىپىگە قوبۇل قىلىنغان ئوقۇغۇچىلار ئەنە شۇ ئۇزۇن ۋە جاپالىق يولنى بېسىپ ئۆتكەنىدۇق. بىر ئاپتوۋۇزدا يولغا چىققانلار ئىچىدە بىر مەھەللىلىك بالىلاردىن ئابدۇللا مەتتۇرسۇن، دىلمۇرات نادىرلار مۇزىكا كەسپىگە، ئەركىن دىمىن ئۇسسۇل كەسپىگە قوبۇل قىلىنغانىدى. يەنە مەن بىلەن بىللە بىر كەسىپكە ـ رەسىم كەسپىگە قوبۇل قىلىنغانلاردىن مەھەممەت قارىم، ئوسمانجان قادىر، ۋۇيىشاڭ قاتارلىقلارمۇ بار ئىدى. ھەممىمىز خۇشال ۋە كۆتىرەڭگۈ روھلۇق ئىدۇق. ئويناپ ـ كۈلۈپ، سەپەر جاپاسىنى ھېس قىلمايلا ئۈرۈمچىگە يېتىپ باردۇق. مەكتەپ بىزنىڭ كېلىشىمىزگە ياتاقلارنى تەييارلاپ قويغانىكەن، ياتىقىمىز رۇس ئۇسلۇبىدا سېلىنغان، ئاستى ـ ئۈستى تاختايلىق، ئىككى قەۋەتلىك بىنا ئىكەن. دەرسلەرمۇ باشلىنىپ كەتتى. يېڭى مۇھىت، يېڭى دەرسلەر بىزنى جەلپ قىلىپ تۇراتتى. ئەمما ئارىدا مېنىڭ ئىشلىرىمدا يەنە ئازراق كاشىلا كۆرۈلدى. ئۈرۈمچىنىڭ ھاۋاسى ياقمىدىمۇ ياكى مەكتەپ تەمىنلەۋاتقان ناچار تاماق ۋەجىدىنمۇ، ئىشقىلىپ، ئۆپكە كېسىلىم يەنە قوزغۇلۇپ قالدى. دوختۇرخانىغا بارماي بولمىدى. ئۇ چاغدا مەكتەپتە تامارا دەيدىغان دوختۇر بار ئىدى. ئۇ كېسىلىمنى تەكشۈرۈپ دورا يېزىپ بەردى. كېيىن كېسەللىك ئەھۋالىمدىن مەكتەپ تەشكىلىگە دوكلات قىلغان بولسا كېـ

NEW JADE LITERATURE

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە قەدىمىي ئىسىر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

رەك. «مەكتەپكە كېسەل بالىنى ئېلىپ كەپتۇ، ئارقا ئىشىكتىن قوبۇل قىلغان بولسا كېرەك»، دېگەندەك گەپلەر تارقىلىپتۇ. تېخى مەكتەپ تەكشۈرۈشكىمۇ كىرىشىپتۇ. دەل شۇنىڭ ئۈستىگە ھېلىقى ئۆزۈمدىن 15 ياش چوڭ خوتۇنۇم يازغان ئەرزمۇ يېتىپ كەپتۇ. بىر كۈنى مەكتەپ مۇدىرى چاقىرىپ قالدى. ئىشخانىسىغا چىقتىم. مۇدىر تونۇمال ئادەم ئىدى. مەن ئۇنىڭ «مۇز تاغقا كەلگەن مېھمان» فىلىمىدىكى يىلپىز بەگ ئىكەنلىكىنى دەرھال ئېسىمگە ئالدىم. رولغا چىققاندىكى سوسەر تۇمىقى، ياقىلىق جۇۋىسى، ئاق قونجىلىق ئۆتۈكى، گۈلەندەمنىڭ زاڭىقىنى كۆتۈرۈپ، يۈزىدىكى مەڭگە سەپ سالغاندىكى كۆرۈنۈشلىرى ئېنىق ئېسىمدە ئىدى. ئۇنىڭ ئاشۇ بەگلىك سالاپىتى بىلەن تەققاسلانغاندەك ھازىرقى مۇدىرلىق سالاھىيىتىمۇ خېلىلا سۈرلۈك ئىدى. سەل ھودۇققاندەك بولدۇم، «لېتىپ دېگەن سىزمۇ؟ ئۆيلىنىپ ـ خوتۇن ئالغانمۇ؟» دەپ سوراقلاشقا باشلىغاندا تېخىمۇ ھۇدۇقۇپ كەتتىم. توۋا خۇدايىم، مۇنۇ گەپلەرنى ئەمدى ئۈرۈمچىگە كىم يەتكۈزۈپ كەلگەندۇ؟» ـــ ھەيران بولاتتىم، قەلبىمنى يېڭى بىر ئەنسىزلىك چولغاپ كېلەتتى. مەن ئۆيلەنگەنلىكىمنى ئىنكار قىلدىم. قايتا سورالغاندىمۇ «ياق» دەپلا جاۋاب بەردىم. ھەقىقىي ئەھۋالنى ئېيتسام، مەكتەپتىن قايتۇرىۋېتەرمىكىن دەپ ئەنسىرەيتتىم. مۇدىر ئالدىمغا بىر پارچە خەتنى قويۇپ قويدى. قاراپلا چۆچۈپ كەتتىم. ئاشۇ 15 ياش چوڭ خوتۇنۇم مەكتەپ تەشكىلىگە يازغان خەت ئىكەن. مېنى يامانلاپ دېمىگەن گېپى قالماپتۇ. ئەمدى يوشۇرۇشنىڭ ئورنى يوق ئىدى. مەن مۇدىرغا «ئەھۋالىمنى يېزىپ تاپشۇراي» دەپ ئىلتىماس قىلدىم. ئۇ قوشۇلدى. شۇنىڭ بىلەن يېتىملىك ـ سەرسانلىقتا ئۆتكەن ھاياتىمنى، ھايات يولى قىستاپ ئاپارغان خالتا كوچىلارنى، قەلبىمگە پۈككەن ئارزۇ ـ ئارمانلارنى تەپسىلى يېزىپ تاپشۇردۇم. مەكتەپ مۇدىرى يېتىم بالىنىڭ بېشىغا كەلگەن ھايات قىسمەتلىرىدىن تەسىرلىنىپ ئىچ ئاغرىتىپ قالدىمۇ ياكى مېنى قوبۇل قىلىشتا ئارقا ئىشىكتىن مېڭىلمىغانلىقىنى تەكشۈرۈپ چىقتىمۇ؟ بۇلارنى بىلمىدىم. ئەمما ئاشۇ خەتنى تاپشۇرغىنىمدىن كېيىن، مەكتەپ تەشكىلى مېنى قايتا ئىزدىمىدى. مەكتەپتىن قايتۇرىۋېتىدىغان ئىشمۇ تىلغا ئېلىنمىدى. ئەكسىچە مېنى ياخشى داۋالاشنى ئورۇنلاشتۇردى. مەكتەپتە داۋاملىق ئوقۇپ قالدىم. بەلكىم مەكتەپ تەشكىلى مېنىڭ كۆرمىگەن كۈلپەتلىرى قالمىغان يېتىم بالا ئىكەنلىكىمنى نەزەرگە ئېلىپ ئېتىۋار قىلغاندۇ، ۋەبەلكىم مېنىڭ ھەم رەسىم سىزىشتا، ھەم مۇزىكا چېلىشتا ئالاھىدىلىكىم بارلىقىنى نەزەرگە ئالغاندۇ، ۋەبەلكىم يەنە مېنىڭ پېشانەمدە سەنئەت مەكتىپىدە ئوقۇپ، سەنئەت ساھەسىدە ئەجرى كۆرسىتىش پۈتۈلگەندۇ. ئاشۇ سەۋەبلەرنىڭ ھەممىسى قوشۇلغان بولىشىمۇ مۇمكىن. شۇنداق قىلىپ، سەنئەت مەكتىپىدىن قوغلىۋېتىلمىدىم. داۋاملىق ئوقۇپ قالدىم. دەرسخانىدا رەسىم سىزىش بىلىملىرىنى ئۆگەنسەم، دەرستىن سىرتقى چاغلاردا داۋاملىق تەمبۇر چالاتتىم. شۇ ئارىدا بولۇپ ئۆتكەن بىر ئىش ئېسىمدىن ھەرگىز چىقمايدۇ. ھەتتا بۇ ئىش مەكتەپ ئىچىدە مېنىڭ نامىمنى خېلى كۆتۈرۈپمۇ قويدى. بۇ مەكتەپكە يېڭى كەلگەندە بولغان ئىش ئىدى. خوتەندىن ئاپتۇۋۇزدا كېلىۋېتىپ ياخشى ئاسرىمىدىممۇ ياكى نەم ھاۋا، سوغۇق شامالنىڭ تەسىرىدىنمۇ تەمبۇرۇمنىڭ قورسىقى يېرىلىپ كەتكەنىدى. چالغان چېغىمدا جىغىلدايتتى. ئاشۇنى رېمونت قىلدۇرۇش ئۈچۈن، رېمونتخانا ئىزدىدىم. كىمدۇر بىرى «مەكتەپتە رېمونتخانا بار» دەپ باشلاپ ئاپىرىپ كۆرسىتىپ قويدى. ئوقۇتۇش بىناسىنىڭ 2 ـ قەۋىتىدىكى بىر كىچىك ئۆي ئىكەن. مەن كىرگەندە ئۈچ كىشى بار ئىكەن. مەن «ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم!» دەپ سالام قىلدىم. ئۇلار «ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام!» دەپ ئورنىدىن تۇرۇپ سالام قايتۇردى. ئۇلارنىڭ ئىچىدىن يېشى چوڭ، يۈزلىرىگە قورۇق چۈشكەن، سەل ۋىجىكرەك بىرى «نېمە ئىش ئىدى؟» دېگەندەك تىكىلىپ قارىدى. مەن ھاجىتىمنى ئېيتتىم، ئۇ كىشى قولۇمدىن سازىمنى ئېلىپ «تەمبۇرمۇ ـــ ساتارمۇ؟» دەپ سۈرۈشتۈردى. «تەمبۇر» دەپ جاۋاب بەردىم مەن. «دەستىسى نېمانداق توم؟» دەپ غۇدۇڭشىدى ۋە ئۈچ كۈندىن كېيىن كېلىڭ دېدى. ئۈچ كۈندىن كېيىن چىقسام، تەمبۇرنى ئوڭشاپ قويۇپتۇ، بۇ قېتىممۇ رېمونتخانىدا دەسلەپتە كۆرگەن ئۈچ كىشى بار ئىدى. ھېلىقى پېشقەدەم ئۇستا نەدىن كەلگەنلىكىمنى، قايسى كەسىپكە كەلگەنلىكىمنى سۈرۈشتۈردى. تەمبۇر بىلەن بىرەر پەدە ساز چېلىپ بېرىشىمنى تەلەپ قىلدى.

ئاشۇ كۈنى غولجا ناخشىلىرىدىن بىر يۈرۈشكە چالدىم. چالغاندىمۇ ھەممە ماھارىتىمنى ئىشلىتىپ، تېخى خېلىلا ھاكاۋۇرلۇق، مەنمەنچىلىك بىلەن چالدىم. ئۇلار دىققەت بىلەن تىڭشىدى. ناخول ئۇرۇشلىرىمنى

كۆزەتتى، ئاخىرىدا ھېلىقى پېشقەدەم ئۇستا «تەمبۇر چېكىشنى كىمدىن ئۆگەنگەنتىڭىز؟» دەپ سورىدى. مەن «غولجىلىق ئىمام مۇھەممەت ئاكىدىن ئۆگەنگەن» دەپ جاۋاب بەردىم. «مەن شۇنداقمىكىن دەپ ئويلىۋىدىم، ئۇنى مەن تونۇيمەن» دېدى. ئۇستازىمنىڭ تونۇشى بولغان بۇ پېشقەدەم ئۇستا كۆزۈمگە ئىسسىق كۆرۈنۈپ كەتتى. «ئۆزلىرى كىم بولىدىلىكىن؟» دەپ سۈرۈشتۈردۈم ئۇنىڭدىن. «ئىسمىم مۇساجان روزى» دەپ جاۋاب بەردى ئۇ. ماۋۇ ئىشنى كۆرۈڭ، نام ـ شەرىپىنى كۆپ ئاڭلىغان، دىدارىنى كۆرۈشكە ئىنتىزار بولغان مۇزىكا ئۇستازى مۇساجان ئاكا مۇشۇ كىشى ئىكەن ئەمەسمۇ! ئەمدى مانا ئۇنىڭ ئالدىدا ناخۇل ئوينىتىپ، يېڭى تۇغۇلغان مۇزاي يولۋاستىن ئەبمەنمىگەندەك ئىش قىلغىنىمنى كۆرۈڭ، ناھايىتى قاتتىق خىجىل بولدۇم، ئۇيالدىم، قايتا ـ قايتا كەچۈرۈم سورىدىم. شۇ يەردە يەنە بىلدىمكى: ئاشۇ ئۇستازغا ھەمرا بولىۋاتقانلارنىڭ بىرى مەكتىپىمىزنىڭ تەمبۇر ئوقۇتقۇچىسى شىرمۇھەممەت مۇئەللىم، يەنە بىرى راۋاب ئوقۇتقۇچىسى ھۆسۈيۈن مۇئەللىم ئىكەن. مەن ئۇلارنىڭ ئالدىدا غولجا ناخشىلىرىغا چېلىپ ھىندىستانغا قارامۇچ ئاپارغاندەك ئىش قىلغانىدىم. شۇنداقتىمۇ ئۇلار مېنى شاڭخو قىلىش تۈگۈل تىرىشىپ ئۆگىنىشكە ئىلھام بېرىشتى. شۇنىڭدىن كېيىن مۇساجان روزى ئاكا باشقىلارغا پەرۋىش قىلسا ھوسۇل چىققۇدەك بىر مايسا كەپتۇ دېگەنمۇ، مەكتەپتىكىلەر ماڭا بەك كۆڭۈل بۆلۈپ كېتىشتى. بىرەر يەردە ئويۇن قويىدىغان، تەشۋىق قىلىدىغان ئىشلار بولسا مېنى بىللە ئېلىپ باراتتى. بىز خوتەنلىك بالىلار بىر گۇرۇپپا بولۇپ مۇزىكا ئورۇنلايتتۇق. يۇقىرى يىللىقلارنىڭ بالىلىرىمۇ ياتىقىمىزغا كېلىپ بىزنىڭ مۇزىكىمىزنى ئاڭلاپ كېتەتتى. شۇنداق قىلىپ مەكتەپتە ھەم رەسىم سىزىشنى، ھەم مۇزىكا چېلىشنى ۋايىغا يەتكۈزۈپ ئۆگەندىم.

مەكتەپتە ئوقۇۋاتقاننىڭ ئاخىرقى يىللىرىدا چەت ئەلنىڭ داڭلىق ماي بوياق رەسىملىرىنى كۆچۈرۈپ سىزىشقا كىرىشىپ كەتتىم. ئۇلارنىڭ ئىچىدە ھەم مەنزىرە رەسىملىرى ھەم پورتىرىت (ئادەم ئوبرازى) بار ئىدى. شۇ سەۋەبتىنمىكىن، كېيىنكى ئىجادىمدا تەبىئەت مەنزىرىسى بىلەن ئادەم ئوبرازىنى ئارىلاشتۇرۇپ سىزىش، مېنىڭ بىر ئالاھىدىلىكىم بولۇپ قالدى.

1978 ـ يىلى 7 ـ ئايدا سەنئەت مەكتەپتىكى ئۈچ يىللىق ئوقۇشنى تۈگىتىپ خوتەنگە قايتىپ كەلدىم ۋە خوتەن ۋىلايەتلىك «يېڭى قاشتېشى» سەنئەت ئۆمىكىگە خىزمەتكە تەقسىم قىلىندىم، شۇندىن بىرى ئاشۇ ئورۇندا ئىشلەپ كېلىۋاتىمەن.

7. جەمئىيەتتە

خىزمەتكە قاتناشقىنىمغا 27 يىل بولدى. بۇ جەرياندا «يېڭى قاشتېشى» سەنئەت ئۆمىكىنىڭ سەھنە لايىھىلەش، دىكراتسىيە سىزىش ئىشلىرىنى ئىشلەپ كەلدىم. دەسلەپ كەلگەن چاغلاردا ئۆمەكنىڭ مۇزىكانت يېتىشمەسلىك قىيىنچىلىقىنى تەزەردە تۈتۈپ، تەمبۇر چالغان ۋاقىتلىرىمىۋ بولدى. ئەمما بۇ مېنىڭ ئاساسلىق ۋەزىپەم ئەمەس ئىدى. ئۇ چاغلاردا ئۆمەكتە دراممىا ئوينايدىغان ئىشلار بار ئىدى. دىكراتسىيىلەرنى ئوينالماقچى بولغان دراممىنىڭ مەزمۇنىغا ئاساسەن سىزىپ چىقاتتۇق. ھەربىر كۆرۈنۈش ئۈچۈن ئايرىم ـ ئايرىم سىزىپ چىقىشقا توغرا كېلەتتى. ۋاھالەنكى، مەكتەپتە توقۇغان چاغلىرىمدا سەھنە لايىھىلەش كەسپىگە دائىر بىلىملەرنى ئۆگەنمىگەن بولغاچقا، ئاز بولمىغان قىيىنچىلىقلارغىمۇ دۇچ كەلدىم. لېكىن تىرىشىپ، ئۆزلىكىمدىن ئۆگىنىپ، بۇ قىيىنچىلىقلارنىمۇ ھەل قىلىپ كەتتىم. ئۆتكەن ئەسىرنىڭ 80 ـ يىللىرىدا سەنئەت ئۆمىكىدە ئىشلەش ئاسان ئەمەس ئىدى، مەن ئۆمەك بىلەن بىرگە خوتەن ۋىلايىتىنىڭ ئەڭ يىراق يېزا ـ يايلاقلىرىغىچە ئويۇن قويۇشقا باردىم. ئۇ يەرلەردىمۇ ئويۇن قويۇش ئۈچۈن سەھنە تۈزەش، دىكراتسىيىلەرنى قۇراشتۇرۇش زۆرۈر ئىدى. ياخشى يېرى شۇ ئىدىكى، ئاشۇ يىراق يېزا ـ قىشلاقلاردا كۆرگەنلىرىم رەسىم ئىجادىيىتىمگە تۈگىمەس مانېرىيال بولاتتى. مەن خىزمەت جەريانىدا ئۆزۈمنىڭ سەھنە لايىھىلەش، دىكراتسىيە سىزىش قاتارلىق ۋەزىپىلىرىمنى تولۇق ئورۇنداش بىلەن بىرگە رەسىم ئىجادىيىتى، خەتتاتلىق، كىيىم لايىھىلەش قاتارلىق جەھەتلەردىمۇ ئىجتىھات كۆرسەتتىم. بۇ جەرياندا نۇرغۇن ماي بوياق، سۇ بوياق، دۇغ بوياق رەسىملەرنى سىزىپ خەلقىمىزنىڭ تۈنۈگۈن ۋە بۈگۈنىنى كۈيلىدىم ۋە خاتىرىگە ئالدىم. كەلگۈسىگە بولغان ئۈمىد ـ ئېستەكلىرىمنى ئەكس ئەتتۈردۈم. 1989 ـ يىلى يېڭى يىل مۇناسىۋىتى بىلەن رەسىم كۆرگەزمىسى ئېچىپ، 175 پارچە ئەسەرنى كۆرگەزمە قىلىپ كۆرۈرمەنلەرنىڭ ياخشى باھاسىغا مۇيەسسەر بولدۇم. بۇ قېتىمقى كۆرگەزمە ئەھۋالى مەركىزى خەلق رادىئىو

NEW JADE LITERATURE

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

ئىستانىسىدىمۇ خەۋەر قىلىندى. 1995 ـ يىلى 10 ـ ئايدا ئاپتونوم رايون قۇرۇلغانلىقىنىڭ 40 يىللىقى مۇناسىۋىتى بىلەن يەنە بىر قېتىم «ئىلچى» نامىدا رەسىم كۆرگەزمىسى ئېچىپ، 30 پارچە ماي بويياق رەسىمنى كۆزگەزمە قىلدىم. بۇ جەريانىدا «شىنجاڭ سەنئىتى»، «يېڭى قاشتېشى» ژۇرنىلى قاتارلىق مەتبۇئاتلاردا «تەبىئەت ۋە ئادەملەر»، «ئايدىڭدىكى گۈلخان»، «باققال»، «شاھ مۇھەممەت»، «نەۋبىتى»، «مەڭلەشخان»، «پادىچى بالا»، «سۇلايمان ئاخۇن قالۇنچى»، «دېھقان شادلىقى»، «بوز يەر ئاچقۇچىلار»، «كىچىك دوپپا»، «كېرىيەلىك لەر»، «قاپاقچى بوۋاي»، «پىرە ئۇسسۇلى»، «گىلەمچى قىزلار»، «كاروان»، «سەپەر» قاتارلىق ئەسەرلىرىم ئېلان قىلىندى. خوتەن ۋىلايەتلىك پارتكوم ۋە مەمۇرىي مەكىمە نەشر قىلدۇرغان «خوتەننىڭ گۈزەل ـ سەنئىتى، ھۆسنىخەت ، فوتو سۈرەت ئەسەرلىرى توپلىمى » دا «سېخى باز»، « توغراق تۇغدە»، «گىلەم توقۇش» ، «كەنت بېشىدا» قاتارلىق تۆت پارچە ئەسىرىم بېسىلىپ چىقتى. مەيلى كۆرگەزمە قىلىنغان، مەتبۇئاتلاردا ئېلان قىلىنغان رەسىم ئەسەرلىرىم بولسۇن، مەيلى ھۆسنىخەت ئەسەرلىرىم بولسۇن، كەسىپ ئەھلىلىرىنىڭ بىر دەك يۇقىرى باھاسىغا ئېرىشتى. نۇرغۇن خەتلەرنى تاپشۇرۇپ ئالدىم. بۇ يەردە ئاشۇ خەت ـ يېغىشلىما، تەسىراتلارنى بىر ـ بىرلەپ كۆچۈرۈپ چىقىشنىڭ ئىمكانىيىتى يوق. بۇ يەردە بىر ئۇستازىمنىڭلا باھاسىنى تىلغا ئېلىپ ئۆتەمكچىمەن. ئۇ كىشى مېنى خوتەندىن سەنئەت مەكتىپىگە قوبۇل قىلىپ ئاپارغان ئاشۇ ھۆرمەتلىك لىۋكەيجى مۇئەللىمنىڭ باھاسىدۇر. مەن سەنئەت مەكتىپىنى پۈتتۈرۈپ خوتەنگە يېنىپ كېلىش ئالدىدا ئاشۇ ئۇستازىمىمۇ ئاۋستىرالىيەگە كېتىپ قالغانىدى. ئون نەچچە يىل ئۆتكەندە ئاشۇ مۇئەللىم ئۆزى ئىشلىگەن، بىر مەزگىل ياشىغان شىنجاڭنى سېغىنىدىمۇ، ئىشقىلىپ ئاۋستىرالىيەلىك كەسىپداشلىرىدىن تەشكىللەنگەن بىر ئۆمەكنى باشلاپ شىنجاڭغا كېلىپ قالدى. بىزنىڭ خوتەنگىمۇ قەدەم تەشرىپ قىلدى. قايتا كۆرۈشكەندىكى ھاياجانلىق مىنۇتلارنى يېزىق بىلەن تەسۋىرلەش مۇمكىن ئەمەس. شۇ قېتىم لىۋكەيجى مۇئەللىم رەسىملىرىمنى كۆرۈپ بەكلا خۇشال بولدى. ئۇ خەنزۇچە، رۇسچە، ئۇيغۇرچە زۇۋانلاردا خېلى ئۇبدان سۆزلىيەلەيتتى. ئۇ مېنىڭ ئۆزى ئۆگەتكەن كەسىپنى تاشلىمىغانلىقىمدىن بەكمۇ سۆيۈنۈپ كەتتى. رەسىملىرىمنىڭ ھەممىسىنى فوتۇ سۈرەتكە ئالدى. ھەتتا ئۇنىڭ تەشەببۇسى بىلەن «ئايدىڭدىكى گۈلخان» ناملىق ماي بويياق رەسىمىم «شىنجاڭ سەنئىتى» ژۇرنىلىنىڭ خەنزۇچە نۇسخىسىدا بېسىلىپ چىقتى...

يۇقىرىقىلاردىن باشقا 1987 ـ يىلى «شىنجاڭدا باھار» ناملىق مىللىي يېزىق خۇشخەت مۇسابىقىسىدە، كېيىن «يېپەك يولىنى گۈللەندۈرۈش خەلقئارا ھۆسنىخەت، رەسىم كۆرگەزمىسى»دە، 1988 ـ يىلى بېيجىڭدا ئۆتكۈزۈلگەن «خۇشخەت، رەسىم كۆرگەزمىسى»دە، خەتەن ۋىلايىتىدە ھەرىلى ئۆتكۈزۈلگەن گۈزەل سەنئەت ئەسەرلىرى كۆرگەزمىلىرىدە ئەسەرلىرىم نەتىجىگە ئېرىشىپ، مۇكاپاتلىنىپ كەلدىم.

ئومۇمەن قىلىپ ئېيتقاندا، كەسىپ ئەھلىلىرىنىڭ، رەسىم ۋە گۈزەل سەنئەتنى چۈشىنىدىغانلارنىڭ ئەسەرلىرىمگە بولغان باھاسى ياخشى بولۇپ كەلدى. ئۆزۈمنىڭ مۇشۇ 50 يىللىق ھاياتىم كارتىنىلىرىغا نەزەر ئاغدۇرغاندا ئەلۋەتتە يەنە چەت ئەلگە چىقىپ قازاقىستاندا بىر مەزگىل بىلىم ئاشۇرغانلىقىم، غازى ئەمەت، ئابدۇكېرىم نەسرىدىن، مۇھەممەت ھېيت، غېنى مۇئەللىم قاتارلىق ئۇستازلار بىلەن بولغان مۇناسىۋەتلىرىم، كىچىكىمدە كۆرگەن ۋە ماڭا چوڭقۇر تەسىر قىلغان ئىشلار، خوتەندە ئىلگىرى ياشاپ ئۆتكەن ئەلنەغمىچىلەر ۋە ئۇلار توغرىسىدىكى تەسىراتلىرىم ... قاتارلىقلارنىمۇ ئەسكە ئېلىپ ئۆتۈشكە ئەرزىيدۇ. ۋاھالەنكى، ئۇلار مەزمۇن جەھەتتە باشقا ئەسلىمىلەرگە تەۋە بولۇپ، ھاياتىمنىڭ ئىككىنچى بىر يۈزىنى ئەكس ئەتتۈرىدۇ.

ماقالىنى تەپسىلى ئوقۇپ چىققانلار چۈشەندىكى: بىر يېتىم ئوغۇلنىڭ، بىر گۈزەل سەنئەت خىزمەتچىسىنىڭ ھايات يولى ئەنە شۇ. مېنىڭ ئۆز ھاياتىمنى ئەپسۇس بىلەن تىلغا ئېلىشقا، ھاياتتىن ئاغرىنىشقا ھەققىم يوق. ھاياتىمنىڭ ئالدىنقى بىر مەزگىلى يېتىملىك ۋە سەرسانلىق ئىچىدە ئۆتكەن بولسىمۇ، كېيىنكى قىسمى ئوڭۇشلۇق بولدى ۋە ھاياتتىن لەززەتلىنىشكە تېگىشلىك بولغان ھەممە نەرسىگە ئېرىشتىم. ئۇبدان، توق، بەختلىك تۇرمۇش، شان ـ شەرەپ، ھۆرمەت ۋە نەتىجە ماڭا قۇچاق ئاچتى.

(ئاپتور: خوتەن ۋىلايەتلىك «يېڭى قاشتېشى» ناخشا ـ ئۇسسۇل ئومىكىدە)

تەھرىرى: تۇرسۇنجان مۇھەممەت